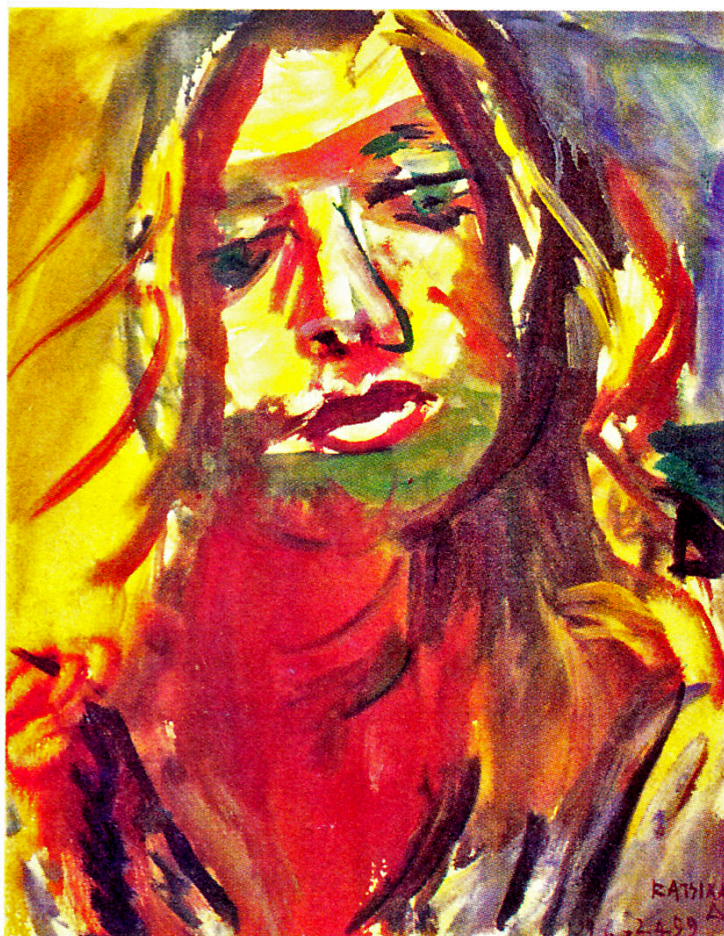

Χάος και Θάψι

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

• ΝΙΚΟΣ ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ: *Το αγροτικό ζήτημα στα Τζουμέρκα* • ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ: *Οι γυναίκες της Ηπείρου* • ΣΟΦΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ: *Πίνδος* • ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ: *Ο ταχυδρόμος μας* • ΚΩΣΤΑΣ ΡΩΜΑΙΟΣ: *Το Πάσχα* • ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ: *Τα λαζαρούδια* • ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΑΡ-

ΤΖΩΚΑΣ: *Το Πάσχα και το καγκελάρι* • Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ: *Μακρινή Ανάσταση* • *Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε τα παιδιά στο χωριό σε σύγκριση με τα παιδιά της πόλης* • ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΚΑΒΕΛΟΣ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΔΗΜΟΥ: *Δραστηριότητες του Συλλόγου μας* • ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ: *Γράμμα από ένα νησιώτη*

Χάος και Θύμη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ:

Σύλλογος Κυψελιωτών Άρτας (στην Αθήνα)
«Ο Άγιος Κοσμάς». Συνεργάζεται η Αδελφότητα Κυψελιωτών Άρτας (στην Άρτα) «Ο Άγιος Γεώργιος».

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ:

Γιώργος Μακαβέλος.

Διευθύνεται από ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Κώστας Αγγέλης, Μπάμπης Καραλής, Ευανθία Νταβαντζή, Κώστας Νταβίσκας, Ειρήνη Σιόντη.

ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ:

Ευανθία Νταβαντζή

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ, ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ, ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ, ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ:

Φαιδριάδων 129, 113 64, Αθήνα, τηλ. 86 22 703.

ΦΩΤΟΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ, ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:

Ιδεότυπο, Θεμιστοκλέους 37, τηλ. 38 26 319.

ΦΙΛΜ:

Αλφάβητο, Καλλιδρομίου 36, τηλ. 64 50 552.

ΕΚΤΥΠΩΣΗ:

Ανδρέας Μποτζάκης, Τζαβέλλα 10, τηλ. 33 01 604.

ΣΥΝΔΡΟΜΗ (για 4 τεύχη)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: 2.000 δραχ.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: 3.500 δραχ.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ:

500 δραχ.

ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις-Βιβλιοπωλείο «Βιβλιογονία», Ακαδημίας 57, 106 79, Αθήνα, τηλ. 26 34 550 – Εναλλακτικό Βιβλιοπωλείο, Θεμιστοκλέους 37, Αθήνα, τηλ. 38 02 644.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Βιβλιοπωλείο «Συνάντηση», Καμβουνίων 6, 54 621, τηλ. 231 384

ΤΕΥΧΟΣ 8
ΑΘΗΝΑ
ΑΝΟΙΞΗ 1995

εξώφυλλο:
Δ. Ράτσικας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 5. Προλογικό σημείωμα
- 6. ΣΟΦΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗ:
Πίνδος
- 10. ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗΣ:
Το αγροτικό ζήτημα στα Τζουμέρκα
- 15. ΝΙΚΟΣ ΤΟΣΚΑΣ
Ο θάνατος του Ιμουρτζή
- 16. ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ:
Οι γυναίκες της Ηπείρου
- 19. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ
Ο ταχυδρόμος μας
- 23. ΚΩΣΤΑΣ ΡΩΜΑΙΟΣ:
Το Πάσχα
- 27. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΟΣΚΑΣ:
Τα λαζαρούδια
- 30. ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΑΡΤΖΩΚΑΣ:
Το Πάσχα και το καγκελάρι
- 33. Ι. Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ:
Μακρινή Ανάσταση
- 36. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε τα
παιδιά στο χωριό σε σύγκριση με τα παιδιά
της πόλης
- 38. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ - ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΔΗΜΟΥ:
Δραστηριότητες του Συλλόγου μας
- 41. ΗΛΙΑΣ ΓΙΑΝΝΙΡΗΣ:
Γράμμα από ένα νησιώτη

Τα ενυπόγραφα κείμενα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους. Η αναδημοσίευση από το περιοδικό «Χάος και Όψη» είναι ελεύθερη με την προϋπόθεση να αναγράφεται η πηγή προέλευσης.

Προλογικό σημείωμα

Η εναλλαγή των εποχών παραμένει για τον άνθρωπο ένα μυστήριο. Κάθε χρόνο η ίδια επανάληψη και κάθε φορά το ίδιο πρωτόγνωρη, μαγική και «ανεξήγητη»: ένα θαύμα, μια μαρτυρία της ζωής, μια ρωγμή έκπληξης. Πριν η φύση γίνει μονότονη, αλλάζει και μας παρασύρει κι εμάς στους ρυθμούς της ανανέωσης και της ποικιλίας. Ό,τι κάνει την άνοιξη πρωτίστως πρόκληση ζωής είναι ότι δεν αποτελεί μόνον υπόθεση της φύσης αλλά και δική μας.

Τη νίκη της ζωής πάνω στις δυνάμεις που την αντιστρατεύονται εκφράζει με τρόπο μοναδικό η Ανάσταση καταμεσίς της Άνοιξης. Το Πάσχα έγινε η γιορτή του Έλληνα, η γιορτή της φύσης και της ζωής μαζί, η γιορτή της χαράς, το πέρασμα από τη νέκρα στη ζωντάνια.

Στο χωριό μας πριν κάμποσες δεκαετίες η Ανάσταση γιορταζόταν πέρα απ' το οικογενειακό και φιλικό πλαίσιο και απ' όλους τους χωριανούς μαζί στην κάτω πλατεία του, την Τρίτη του Πάσχα, μετά την Ακολουθία της Αγάπης. Οι χωριανοί φέρνανε κόκκινα αυγά αλλά και ψητά, τα οποία προσφέρονταν στο κοινό τραπέζι. Ακολουθούσε γλέντι τρικούβερτο με κλαρίνα και χορούς...

Ας αρκεσθούμε εδώ στο να υπενθυμίσουμε αυτό το μέχρι πριν από κάμποσα χρόνια ζωντανό γεγονός στο χωριό μας.

Άνοιξη, λοιπόν, και Ανάσταση αποπνέει το παρόν τεύχος.

Χριστός Ανέστη
Η Συντακτική Επιτροπή

Σοφία Αναστασιάδη

Πίνδος

Συνεχίζουμε τη δημοσίευση αποσπασμάτων από το βιβλίο της φιλόλογου Σοφίας Αναστασιάδη «Η Πίνδος», που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στη «Νέα Εστία» το Γενάρη του 1941.

ΣΕ ΟΛΟ ΤΟ ΜΑΚΡΟΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΤΑΣΗ της οροσειράς, κρυμμένα και στις πιο απομακρυσμένες πτυχές της, θα τα συναντήσετε μέσα στις καλαμποκιές τους, τα χωριά με τις γκριζες πέτρινες σκεπές.

Είστε ένας περαστικός από τούτα τα μέρη. Έχετε κιόλας ξεχαστεί τι σας πέταξε εδώ πάνω, κι ανήκετε ολόκληρος σ' αυτό τον άγνωστο κόσμο των βουνών. Τα μάτια σας κατάπληκτα ανακαλύπτουν πάνω στη γη το βασίλειο του παραμυθιού και του ονείρου. Ωστόσο προσπερνάτε την ομορφιά και γατζώνεστε απ' το άγνωστο μονοπάτι που θα σας πάει παραπέρα, ολοένα παραπέρα. Λέτε βέβαια σηκώνοντας τους ώμους: Αυτά που με προσμένουν θάναι καλύτερα!

Μα στο βάθος ξέρετε πως δεν τολμάτε να σταθήτε -τρέμετε μήπως η νύχτα εξαφανίσει γύρω σας δυο φορές τον ίδιο ορίζοντα. Και σκέφτεστε: πώς τούτα τα χωριά βρήκαν το δρόμο, ήρθαν και στάθηκαν και έζησαν εδώ πάνω;

Οι εξωτερικές κυρίως ζώνες και τα προσιτά κράσπεδα της Πίνδου δεν μπορεί παρά να χρησίμεψαν για νομές κοπαδιών από τα πανάρχαια χρόνια. Η αρχαία Ελλάδα όμως και οι πολιτείες της δε φαίνεται να ριψοκινδύνεψαν μέσα στην Πίνδο. Την είδαν μάλλον σαν τείχος και την πλησίασαν για να περάσουν απ' το άλλο μέρος -εδώ κι εκεί θα στάθηκαν για να φυλάξουν καιρίες διαβάσεις της. Στρατιωτικές ανάγκες, αργότερα, στα Ρωμαϊκά χρόνια, άνοιξαν μέσα απ' τα Τζουμέρκα και τον Ασπροπόταμο, το δρόμο που από την Άρτα βγάζει στην Πόρτα-Παναγιά της Θεσσαλίας. Μαρτυρία στρατιωτικής εγκατάστασης για τη φύλαξη των περασμάτων και τα αμφίβολα ερείπια της Μπερατόρια, στο Λάμκο, πάνω απ' το Μέτσοβο. Μα λείψανα που να μιλάν για μόνιμες αστικές εγκαταστάσεις στα αρχαία χρόνια, δε θα συναντήσετε πουθενά.

Η προφορική τους παράδοση ανεβάζει συνήθως την ίδρυση των σημερινών χωριών γύρω στο 16ο και 17ο αιώνα. Η ίδια προφορική παράδοση μας μαθαίνει πως τα περισσότερα απ' αυτά δημιουργήθηκαν από πολλούς μικρούς συνοικισμούς κτηνοτρόφων που ενωθήκανε. Απ' τους παλιούς αυτούς συνοικισμούς δε θα βρείτε τις περισ-

σότερες φορές παρά το τοπωνύμιο, τα χαλάσματα μιας εκκλησιάς, την ανάμνηση μιας βρύσης, τον κορμό ενός ήμερου δέντρου.

Σημάδι οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης τούτη η συνένωση των συνοικισμών, μαρτυρεί και την ανάγκη, γι' αυτά τα χρόνια, σύμπτυξης ενός κοινού μετώπου που θα μπορούσε ν' αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις επιδρομές των Αλβανών και το πέρασμα των τούρκικων αποσπασμάτων. Έτσι, κατά κύριο λόγο, ο φόβος και η ανάγκη της άμυνας μοιάζει να δημιουργήσαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας τα χωριά της Πίνδου. Κάτι τέτοιο μας λέει ακόμα και η τοποθεσία τους. Δεν υπάρχει σχεδόν χωριό που να μην το κρύβουν ψηλές ράχες δεμένες σε στεφάνι ολόγυρά του -χωρίς την προστασία της γιδόστρατας που σέρνεται στα χείλη πεινασμένων ορφανών.

φωτογραφία: Κώστας Μπαλάφας

Κρυμμένα εκεί μέσα, απομακρυσμένα απ' τον κόσμο, υποβίβασαν στο ελάχιστο την εξάρτησή τους απ' αυτόν και, σε μιαν υποσυνείδητη προσπάθεια αυτάρκειας, δεν ανάπτυξαν ανάγκες πέρ' απ' αυτές που μπορεί να ικανοποιήσει το φυσικό περιβάλλον τους.

Απ' το βουνό θα πάρουν την πέτρα, που οι ντόπιοι τεχνίτες θα μεταχειριστούν για να χτίσουν το σπίτι ή την εκκλησιά. Τα πριόνια της Βωβούσας και του Ασπροπόταμου

δουλεύουν την ξυλεία που βγαίνει απ' τις απέραντες εκτάσεις του έλατου, του άγριου πεύκου, της οξυάς. Το δάσος δίνει ακόμα το κυνήγι και το μαλακό ξύλο, πρώτη ύλη για μιαν ολόκληρη σειρά από σκευή του νοικοκυριού -μπούκλες, τσότρες, βαρέλια, γαβάθες, κουτάλια. Μ' ένα σωρό ξύλινα συστήματα θα πιάσουν τις πέστροφες που ανηφορίζουν τα ποτάμια. Μα πάντα το κοπάδι μένει η κλασική βάση της οικονομίας τους. Αυτό θα δώσει την κύρια τροφή, το δέρμα, το λίπασμα για τα ποτιστικά περιβόλια με τα όσπρια και τις κορομηλιές, το μαλλί που θα κατεργασθούν οι γυναίκες. Έπειτα το νερό θα χτυπήσει στις ντριστελλές τις βελέντζες και τα χαλιά -στα μαντάνια το ρουχισμό.

Οι ανάγκες του περιβάλλοντος υπαγορεύουν και τα επαγγέλματα. Μερικοί υλοτόμοι, λιγότεροι δάσκαλοι -όλοι οι άλλοι σχεδόν, κερατζήδες και κτηνοτρόφοι. Λίγα χρόνια ακόμα πριν, πηγές πλούτου η χρυσοχοϊκή, η υφαντουργία -και προ πάντων η ληστεία.

Τα χωριά έτσι που τα βλέπετε τώρα ζούνε την παρακμή τους. Με νοσταλγία θα σας πουν οι γέροι: «Στα νιάτα μου το χωριό μας είχε σπίτια και σπίτια!»...

Όμως σιγά-σιγά το αυτοκίνητο πήρε το ψωμί από τους κερατζήδες. Η εντατικώτερη καλλιέργεια της γης περιόρισε τα χειμαδιά και χτύπησε την κτηνοτροφία. Το κράτος καταπολέμησε και εξαφάνισε τη ληστεία. Τι να κάνουν και οι άνθρωποι για να ζήσουν; Εύκολα θύματα, τους παραπλάνησαν η επιστήμη, το εμπόριο, η βιοτεχνία και τους δέσανε στον κάμπο, ή, πιο δυνατή, η προαιώνια φυλετική ανάγκη, ξύπνησε μέσα τους -να τους πετάξει πέρ' απ' τις απέραντες θάλασσες, σε αναζήτηση καινούργιων κόσμων. Από κει κάτω στέλνουν στα χωριά τους χρήματα, φωτογραφίες γεμάτες μεγαλοπρέπεια και -σε ποιες τάχα στιγμές νοσταλγίας;- καμπάνες, για να ξυπνάνε με τον όρθρο και να προσκαλούμε σε εσπερινούς, αγαπημένες ράχες. Και δεν υπάρχει σχεδόν χωριό χωρίς τους «Αμερικάνους» του.

Οι άλλοι όμως -όσοι έμειναν- δεν άλλαξαν τρόπο ζωής. Έτσι, στις πλαγιές της Πίνδου, ζει ένας πληθυσμός που δεν ξέφυγε από την πρωτογενή οικονομική οργάνωση της οικοτεχνίας. Αυτό είναι βέβαια μια παραίτηση απ' τις ανάγκες. Όμως εδώ δεν παίρνει την τόσο γνώριμη μορφή της ένδειας και της απαθλίσωσης που θα συναντήσουμε στα χωριά του Θεσσαλικού κάμπου, έξαφνα. Αν βγάλετε το στάρι και το καλαμπόκι, τα απαραίτητα για τη συμπλήρωση της μικρής παραγωγής του τόπου, καταντά να βλέπουν τις άλλες εισαγωγές σαν είδη πολυτελείας κι ας είναι είδη σχεδόν πρώτης ανάγκης -το ρύζι, ο καφές, το φρούτο, η ζάχαρη. Αυτά που τους λείπουν δεν τα στερούνται: δε νιώθουνε την έλλειψή τους. Αφάνταστα φιλόξενοι θα σας δώσουνε ό,τι τους βρίσκεται μ' ανοιχτή καρδιά. Ξέρουν πως εσείς στον τόπο σας έχετε άλλες ανέσεις, μα δε νιώθουν τον εαυτό τους μειωμένο επειδή αυτοί δεν μπορούν να σας τις προσφέρουν. Θα σας ετοιμάσουν την πίτα, στην κάμαρα με τα γεννήματα δίπλα στο τζάκι θα σας στρώσουν τις παχιές βελέντζες, και θα σας πουν με ξένοιαστο χαμόγελο την κλασική τους παροιμία -θα την ακούσετε χίλιες φορές- που διακηρύττει ένα

αξίωμα ζωής και όχι μια δικαιολογία:

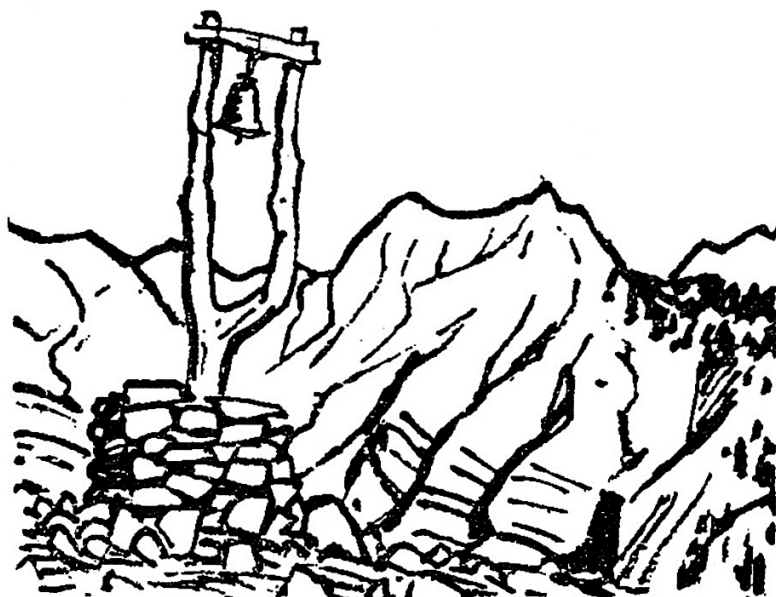
«Εμείς οι Βλάχοι, όπως λάχει».

Πρόκειται για μια πραγματική λιτότητα, για μια πραγματική «ελευθερία». Ένα σήκωμα του ώμου που τινάζει τις ανάγκες σαν περιττό φόρτωμα και μαζί -το Βουνό μιλάει σαν υποσυνείδητό τους και τους σφραγίζει με το χαρακτήρα του- την εξάρτηση απ' τον κάμπο.

Ανεξάρτητο προσπαθεί να είναι ακόμα και το χωριό από το διπλανό του -το δείχνει η σχεδόν ανύπαρκτη ανάμεσά τους επικοινωνία: περπατάτε ώρες χωρίς να συναντήσετε στο δρόμο σας ψυχή -ακόμα και το κάθε σπίτι μέσα στο ίδιο το χωριό. Κι έτσι τούτη η αυτάρκεια, αποτέλεσμα της απομόνωσης, οδηγεί και πάλι στην απομόνωση.

Απομονωμένοι μέσα στην Πίνδο, ένα βασίλειο που και το ίδιο απομονώθηκε και αποκλείστηκε απ' τον κόσμο, έχουν αυτήν μοναδικό περιβάλλον και μοναδικό θέαμα, δέχτηκαν βαθιά ίσαμε το μεδούλι τους το νόημά της, έγιναν ένα μαζί της, γέννημα και ουσία της -αδέρφια από μάνα, της κάθε πέτρας, του κάθε δέντρου, της κάθε πηγής. Σαν τέτοια τ' αγαπούν. Τους δίνουν ονόματα στοργικά: πουθενά αλλού δε θα βρήτε το πυκνό κι εκφραστικό τοπωνύμιο της Πίνδου. Γι' αυτούς τα πράγματα είναι έμψυχα, σύντροφοι μοναδικοί, παραστάτες κάθε στιγμής της ζωής τους. Καταλαβαίνουν τη φωνή τους, κι όταν τα βάζουν να μιλάνε στα τραγούδια τους κάνουν ρεαλισμό και όχι «ποίηση» -έτσι πρέπει να δούμε, ίσως, τη Φύση στο δημοτικό τραγούδι.

Δεν τα αποχωρίζονται ακόμα ούτε μέσα στις εκκλησιές τους -αυτές τις συγκινητικές παλιές εκκλησιές, τις σκεπασμένες ολόκληρες με απλοϊκές νωπογραφίες, τις εκκλησιές, που τις ζώνουν γκρεμνοί και που ευλογούνε αβύσσους. Δέστε το τέμπλο τους. Είναι κανόνας για την Πίνδο αυτά τα τέμπλα από καρδιά ή οξυά, που πάνω τους σκαλίζουν ζαρκάδια, πουλιά, κουκουναριές, φίδια, σταφύλια, φυλλώματα, λουλούδια.

Νίκος Β. Καρατζένης

Το αγροτικό ζήτημα στα Τζουμέρκα

ΜΕΧΡΙ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ όλα τα χωριά της Ηπείρου και της Θεσσαλίας ήταν κτήματα των Ελλήνων κατοίκων τους, που πλήρωναν στο τουρκικό κράτος έγγειο φόρο (φορολογία γης) ή το δέκατο από τα προϊόντα τους στο Σούμπαση ή σε κάποιον που είχε νοικιάσει από το τούρκικο δημόσιο την είσπραξη των φόρων. Οι πιέσεις των φοροεισπραχτόρων ήταν σκληρές προς τους χωρικούς, πράγμα που συνέβαλε ώστε από το 1822 να ξεκινήσει το «αγροτικό ζήτημα Άρτας». Ο Αλή πασάς από το 1810 με φυλακίσεις, απειλές, σκοτωμούς, ταξίματα και καλοπιιάσματα προς τους εκπροσώπους των χωριών, κατόρθωσε να αναγνωρισθεί ιδιοκτήτης των πλούσιων χωριών της Ηπείρου και της Θεσσαλίας. Με την τακτική αυτή «οι αγροτικοί πληθυσμοί μεταβάλλονταν με βάναυσα μέσα σε δουλοπάροικους, τα χωριά γίνονταν τσιφλίκια του Αλή και των γιων του με την καταπίεση και τη βία».

Μετά το θάνατο του Αλή πασά, η Υψηλή Πύλη μοίρασε την περιουσία του σε ισχυρούς μπέηδες ή πασάδες σαν ανταμοιβή για υπηρεσίες που πρόσφεραν σ' αυτή, σε πρόσωπα του παλατιού ή τα παραχώρησε σε εκκλησιαστικά ιδρύματα. Τα κτήματα αυτά αποτέλεσαν τα γνωστά βακούφια. Οι Έλληνες αγρότες που αποτελούσαν το βασικό εθνικό κορμό της επανάστασης, όταν ξεσηκώθηκαν, μαζί με την απελευθέρωση της χώρας ζητούσαν και τη λύση του προβλήματος της γης. Η επανάσταση έδιωξε τον Τούρκο κατακτητή από τη χώρα αλλά δεν πέτυχε το δεύτερο σκοπό της για τους εξής λόγους:

«Η γη δε μοιράστηκε στους αγρότες-πολεμιστές που την καλλιεργούσαν. Έμεινε ιδιοκτησία των τσιφλικιάδων. Μόνο που αυτοί άλλαξαν όνομα. Τους Τούρκους τσιφλικιάδες αντικατέστησαν Έλληνες τσιφλικιάδες, οι κοτσαμπάσηδες και το ελληνικό κράτος, το οποίο κράτησε ένα μεγάλο μέρος γης, τις λεγόμενες «εθνικές γαίες». Για πολλές δεκαετίες ύστερα από την απελευθέρωση το αγροτικό πρόβλημα αποτελούσε το κεντρικό πρόβλημα γύρω από το οποίο εκτυλίσσονται οι αγώνες της αγροτιάς και όλου του ελληνικού λαού. Για πολλές δεκαετίες η αγροτική οικονομία εξελίσσεται μέσα σε καθυστερημένες φεουδαρχικές συνθήκες. Οι σχέσεις εκμετάλλευσης της γης έμειναν οι ίδιες όπως πριν. Οι αγγαρείες, η δεκάτη, τα δοσίματα εξακολούθησαν όπως και πριν. Ο αγρότης χωρίς γη, εξακολούθησε να είναι δουλοπάροικος, εξαρτημένος από τον τσιφλικιά».

Το αγροτικό ζήτημα στη χώρα μας ουσιαστικά δημιουργήθηκε μεταξύ των ετών

1880-1940. Δεν είναι τυχαίο ότι η αρχή αυτής της περιόδου συμπίπτει με την προσάρτηση της Θεσσαλίας και της Άρτας το 1881. «Τα μεγάλα τσιφλίκια της Θεσσαλίας και της Άρτας σχηματίστηκαν στο πολύ μικρό χρονικό διάστημα από το 1878 (Συνθήκη του Βερολίνου) ως το 1881, έτος προσάρτησης της Θεσσαλίας. Οι συνθήκες αυτές απαγόρευαν στο ελληνικό κράτος την εθνικοποίηση των οθωμανικών κτημάτων και επέβαλαν το σεβασμό των «κεκτημένων» δικαιωμάτων».

φωτογρ.: Δημήτρης Λέτσιος, από το βιβλίο «γυναίκες της γης»

Οι Τούρκοι αξιωματούχοι που πρόβλεπαν πως η Άρτα και η Θεσσαλία θα προσαρτηθούν στο ελληνικό κράτος, πουλούσαν τα χωριά ή τα τσιφλίκια σε πλούσιους Έλληνες ή Εβραίους. «Οι Τούρκοι ξεπουλούσαν βιαστικά τα κτήματά τους επειδή φοβούνταν μήπως το ελληνικό κράτος προχωρήσει σε εθνικοποίηση γης, οπότε θα έχαναν την ιδιοκτησία γης». Η Άρτα και η ορεινή περιοχή της τον Ιούνιο του 1881 προσαρτήθηκαν στο ελεύθερο ελληνικό κράτος. Οι κάτοικοι που απέκτησαν με τη φυγή των Τούρκων την πολιτική τους ελευθερία πίστεψαν ότι κέρδισαν και την οικονομική τους ελευθερία και δε θα πλήρωναν πια γεώμορα στους τσιφλικάδες. Επί κεφαλής των αγροτών της περιοχής της Άρτας ήταν ο ηγέτης του Αγροτικού κόμματος κι αργότερα βουλευτής Άρτας Γεώργιος Παχύς. Με το μέρος των τσιφλικιάδων ήταν

ο Κ. Καραπάνος που ενδιαφερόταν και για τα δικά του τσιφλίκια. Άρχισαν στάσεις και συμπλοκές μεταξύ των αγροτών και των εισπρακτόρων των τσιφλικιάδων, πολλοί χωρικοί φυλακίστηκαν και κακοποιήθηκαν.

Σχετικά με τη στάση του ελληνικού κράτους απέναντι στους Έλληνες αγρότες ο Γ. Κορδάτος γράφει: «Η προσάρτηση της Άρτας προκάλεσε μια τόσο εκρηκτική κατάσταση στις σχέσεις τσιφλικιάδων - κολλήγων καλλιεργητών, ώστε το ελληνικό κράτος δεν μπόρεσε να επιβάλλει τάξη παρά αποστέλλοντας δυνάμεις τακτικού στρατού και γεμίζοντας τις ελληνικές φυλακές από χωρικούς που θεωρήθηκαν ως ανατρεπτικά στοιχεία».

Τη μεγαλύτερη περιοχή των Τζουμέρκων την απομυζούσε ο Καραπάνος, ο οποίος από το 1870 κατόρθωσε να αγοράσει από τους Τούρκους το δικαίωμα να εισπράττει το φόρο από 28 χωριά γιατί είχε δανείσει 60.000 λίρες τους γιούς του Μουσταφά πασά, που είχαν δικαίωμα νομής σ' αυτά, ενώ η κυριότητα των κτημάτων ανήκε στο οθωμανικό κράτος. Από το 1870 λοιπόν ο Καραπάνος άρχισε να εκβιάζει τους χωρικούς να υπογράψουν συμβόλαια αγρομίσθωσης που θα του αναγνώριζαν με έμμεσο τρόπο την πλήρη κυριότητα της γης και θα αφαιρούσαν κάθε δικαίωμα ιδιοκτησίας της γης από τους καλλιεργητές. Κατάφερε δε να περάσουν στη δικαιοδοσία του και οι κοινοτικές εκτάσεις καταπατώντας ακόμα και βακούφια.

Ο Καραπάνος με την προστασία του ελληνικού δικαίου πέταξε έξω από τα κτήματά τους ένα μεγάλο πλήθος από αγροτικές οικογένειες, άλλες τις εμπόδιζε να καλλιεργήσουν γη και νοίκιαζε ακόμα και κοινοτική έκταση σε νομάδες κτηνοτρόφους σαν βοσκήσιμη. Αυτό έκανε με την κοινοτική έκταση των Πραμάντων, του Αθαμανίου και των Θεοδοριάνων. Ο βουλευτής Α. Αδαμόπουλος βλέποντας τα ελληνικά δικαστήρια να επιτρέπουν στους Έλληνες τσιφλικιάδες αυτά που τα οθωμανικά δικαστήρια είχαν αρνηθεί, απορούσε «είναι δυνατό, έλεγε, ελληνικά δικαστήρια να επιτρέπουν στους ιδιοκτήτες την έξωση των χωρικών της Θεσσαλίας και της Άρτας;»

Ο Καραπάνος όρισε σε κάθε χωριό τοποτηρητές, φοροεισπράχτορες, οι οποίοι ζητούσαν υπερβολικά δοσίματα και καταπίεζαν τους φτωχούς αγρότες των Τζουμέρκων. Ο Αθαμανιώτης συγγραφέας Κ. Στασινός περιγράφει με σαφήνεια την κατάσταση αυτή: «Η χωρίς προηγούμενο καταπίεση, η φορομνηχτική κατάσταση που επιβλήθηκε και η εξελισσόμενη οικονομική εξαθλίωση των κατοίκων, είχαν σαν συνέπεια να διαγωνίζεται μια καταθλιπτική κατάσταση σε βάρος των κατοίκων, οι οποίοι μαζί με τα άλλα, δε γνώριζαν ποιο ήταν το τίμημα καταβολής του μόρου κάθε χρόνο, γιατί το ύψος του καθοριζόταν ανάλογα με την ανεξέλεγκτη κρίση της παραγωγής από τους τοποτηρητές. Η καταπιεστική αυτή κατάσταση είχε σαν αποτέλεσμα πολλές φορές να αφυπνίσει το φρόνημα των κατοίκων και να σημειωθούν πολλά παρέκτροπα και μάλιστα μέχρι του σημείου οι κάτοικοι παρά την αυστηρή υποχρέωση του κατεστημένου να πληρώσουν το ίμορο, να μην το παραδίνουν στους φοροεισπράχτορες του Καραπάνου».

Η κατάσταση αυτή έκαμε τους κατοίκους των Τζουμέρκων να παλέψουν ενάντια στους τσιφλικάδες προκειμένου να λυτρωθούν απ' αυτούς και ν' αποκτήσουν το δικαίωμα να διαφεντεύουν οι ίδιοι τις κοινοτικές εκτάσεις των χωριών τους. Επειδή όμως ο μεγαλοτσιφλικός Καραπάνος με την υποστήριξη του ελληνικού δικαίου δεν υποχωρούσε από τα «κεκτημένα δικαιώματά» του, πάνω στη γη των Τζουμέρκων, οι κάτοικοι αποφάσισαν να «εξαγοράσουν» τη δική τους περιουσία πληρώνοντας σ'

φωτογρ.: Δημήτρης Λέτσιος, από το βιβλίο «γυναίκες της γης»

αυτόν κάποια χρηματικά ποσά γιατί τάχα και ο ίδιος τα είχε δώσει στους Τούρκους φεουδάρχες. Την αρχή την έκαμαν τα Θεοδώριανα.

Σύμφωνα με τον Φίλιππο Κολοβό «Στα Θεοδώριανα σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε, ο αγώνας κατά των τσιφλικάδων και στο Σταυρό των Θεοδωριάνων έπεσαν τα πρώτα ντουφέκια για τη λευτεριά της γης των καλλιεργητών και των λιβαδιών των κτηνοτρόφων. Στα Θεοδώριανα χτύπησε η πρώτη καμπάνα για τη λευτεριά του τόπου μας. Και δεν ήταν αποτέλεσμα κάποιας προπαγάνδας. Ήταν, ο πόθος για το δίκιο, και τη λευτεριά· ήταν το γκρέμισμα της αδικίας που βασάνιζε τον τόπο μας». Κάνοντας αγώνα ενάντια στους τσιφλικάδες Αντωνόπουλους τα Θεοδώριανα κατόρθωσαν να υπογράψουν συμβόλαιο εξαγοράς της Κωστηλάτας και της θεοδωριανίτικης γης γενικότερα. Το υπ. αριθμ. 1883/22-6-1883 συμβόλαιο όριζε το ποσό των 57.000 παλιών δραχμών που έπρεπε να πληρώσουν οι Θεοδωριανίτες στους τσιφλικάδες. Ακολούθησε το Βουλγαρέλι με το υπ' αριθμ. 2701/4-10-1884 συμβόλαιο που όριζε το ποσό των 3.000 οθωμανικών λιρών, το Αθαμάνιο που με το υπ' αριθμ. 13470/1898 προσύμφωνο του συμβολαίου ήταν υποχρεωμένο να πληρώσει στον Καραπάνο 80.000 δραχμές, ενώ με αγώνες των κατοίκων υπογράφηκε το τελικό συμβόλαιο 15366/28-6-1924 με το

οποίο λυτρωνόταν το χωριό από τα νύχια του Καραπάνου και των κληρονόμων του. Τα Πράμαντα τέλος με το υπ' αριθμ' 223/9-8-1889 συμβόλαιο πλήρωσαν για την εξαγορά τους στον Καραπάνο 4.200 οθωμανικές λίρες.

Τα χρηματικά αυτά ποσά ήταν υπερβολικά για την εποχή εκείνη που η σοδειά των κατοίκων της περιοχής ήταν λιγοστή. Οι νομάδες κτηνοτρόφοι των Τζουμέρκων ήταν αυτοί που πρόσφεραν τη μεγαλύτερη εισφορά για το ξεχρέωμα της γης από τον Καραπάνο. Στις μνήμες των γεροτσελιγκάδων έχει σφηνωθεί η φράση που έλεγαν στο άρμεγμα των προβατιών τους που κλωτσούσαν κι ήθελαν να φύγουν ανάρμεγα «τι τραβάς και κλωτσάς, στάσου, σε θέλει ο Καραπάνος».

Κι ενώ στην Ήπειρο το αγροτικό πρόβλημα βρήκε κάποια λύση, στη Θεσσαλία που υπήρχαν μεγάλα τσιφλίκια τα πράγματα πήραν άλλη τροπή. Η κυβέρνηση Κουμουνδούρου υποστήριζε τους τσιφλικιάδες και η αγροτιά ξεσηκώθηκε. Το Κιλελέο έχει μείνει σταθμός σαν η πρώτη μεγάλη κινητοποίηση των αγροτών ενάντια στην καταπίεση και εκμετάλλευση των τσιφλικιάδων. Πληρωμένοι δολοφόνοι σκότωσαν εκεί το σοσιαλιστή αγωνιστή για τα δίκαια των αγροτών Μαρίνο Αντύπα, που ξεσήκωνε τους αγρότες ενάντια στους εκμεταλλευτές τους.

Η λύση του προβλήματος της γης ακολούθησε μια αργή βασιανιστική πορεία, με συνέπεια η αγροτική οικονομία να μείνει καθυστερημένη για πολλές δεκαετίες. Οι αγρότες για ν' αντιμετωπίσουν την τοκογλυφία, τα αγροτικά δάνεια και να προστατέψουν την παραγωγή τους από τη ληηλασία των εμπόρων και τη βουλιμία των μεσαζόντων, άρχισαν να αναζητούν μορφές οργάνωσης. Η ιδέα του συνεταιρισμού ωρίμασε και το Δεκέμβρη του 1914 ψηφίστηκε ο Νόμος 602 «περί συνεταιρισμών».

Από το 1917 η επαναστατική κυβέρνηση του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη άρχισε μια προσπάθεια για την απαλλοτρίωση μεγάλων κτημάτων και αποκατάσταση ακτημόνων αγροτών, αλλά έδειξε διστακτικότητα και αναβλητικότητα στην πραγματοποίηση της πολιτικής αυτής. Έτσι στην Ελλάδα υπήρχαν μέχρι το 1917, 2.259 τσιφλίκια. Συγκεκριμένα: Μακεδονία 818 τσιφλίκια, Θεσσαλία 584 τσιφλίκια, Ήπειρος 410 τσιφλίκια, Δυτική Θράκη 84 τσιφλίκια, Παλιά Ελλάδα 363 τσιφλίκια. Σύνολο 2.259

Κάτω από την πίεση της προσφυγιάς και του κλίματος που δημιούργησε η Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 στη Σοβιετική Ένωση, οι ελληνικές κυβερνήσεις προχώρησαν στο μοίρασμα της γης. Έτσι κατά το χρονικό διάστημα 1917-38, διανεμήθηκαν σε αγρότες και χωρικούς 1.684 τσιφλίκια. Χρειάζεται «αρετή και τόλμη» από τους εκάστοτε ιθύνοντες να παρθούν αποφάσεις και να υλοποιηθούν προκειμένου να εφαρμόσουν δίκαιη κοινωνική πολιτική. Το ελληνικό κράτος πάντοτε έπαιρνε μέτρα για την προστασία και ενίσχυση των «γαιοκτημόνων» αγνοώντας τη δουλοπάροικη αγροτιά. Γι' αυτό το λόγο πολλά τσιφλίκια παραμένουν ακόμα και σήμερα στην κατοχή των ιδιοκτητών τους σε ολόκληρη τη χώρα. Οι προσπάθειες των κατοίκων ν' αλλάξουν το καθεστώς των τσιφλικιών σκοντάφτουν στη γραφειοκρατική δομή της ελληνικής διοίκησης και στη νομική προστασία των «κεκτημένων δικαιωμάτων».

Νίκος Τόσκα

Ο θάνατος του Ιμουρτζή

Το χωριό μας αρχικά ήταν ασκλάβωτο, δηλαδή ιδιοκτησία των κατοίκων. Αργότερα το χωριό πουλήθηκε στους Τούρκους και οι διάφοροι πασάδες διόριζαν τους «Ιμουρτζήδες» για να εισπράττουν το «ίμουρο», δηλαδή το φόρο, ο οποίος ήταν στα δέκα δύο (2/10) καθώς και το φόρο του Σουλτάνου, στα δέκα το ένα (1/10).

Η παράδοση αναφέρει ότι στο χωριό μας, μεταξύ των πολλών Ιμουρτζήδων, ήταν και κάποιος Βασιλάκης, ξένος που έμεινε στο χωριό. Φορολογούσε τρομαχτικά τους χωριανούς και ήταν πολύ ζόρικος.

Ο Βασιλάκης είχε την αξίωση τις Κυριακές και τις άλλες επίσημες γιορτές, ο παπάς να μην διαβάσει το ιερό Ευαγγέλιο, πριν έρθει αυτός στην εκκλησία. Τους καλοκαιρινούς μήνες κοιμότανε στο παλιό καμπαναριό για να έχει δροσιά, τυλιγμένος στη χοντρή κάπα του. Όταν ξυπνούσε πήγαινε στην εκκλησία κι έλεγε ο παπάς το Ευαγγέλιο και εξακολουθούσε τη λειτουργία του. Ο κόσμος βαρέθηκε και το κακό παράγινε. Δεν μπορούσε να υποφέρει πια. Βρέθηκε όμως ο σωτήρας του.

Κάποιος ψύχραιμος χωριανός πήγε ένα βράδυ στο σπίτι του Βασιλάκη και τούδειξε ένα φλουρί να του ειπεί ο Βασιλάκης σαν «γραμματιζούμενος» πόσο περνάει για να μη το χαραμίσει. Ο Βασιλάκης έσκυψε ν' ανάψει τη φωτιά για να ιδεί το νόμισμα. Ο επισκέπτης βγάζει κάτω από την κάπα του ένα ξύλινο κόπανο, του δίνει μια στο κεφάλι και τον αφήνει νεκρό. Τον παίρνει ύστερα, τον τυλίγει με την κάπα του και τον αφήνει στο καμπαναριό, εκεί που συνήθιζε να κοιμάται. Ήταν Σάββατο βράδυ. Ξημέρωσε Κυριακή. Ο παπάς πήγε στην εκκλησία και περίμενε να ξυπνήσει ο Ιμουρτζής για να πει το Ευαγγέλιο και να συνεχίσει τη λειτουργία του.

Περίμενε ο παπάς, περίμενε, τίποτε... Πήγε μεσημέρι, τίποτε... Πέρασε η ώρα! Βγήκε στην Ωραία Πύλη και λέει στους χωριανούς: «Για τ' όνομα του Θεού, χωριανοί, σύρτε ένας και ξυπνήστε αυτόν τον άνθρωπο, γιατί χαθήκαμε».

Πήγαν να τον ξυπνήσουν. Τον ξεσκέπασαν και δεν τους άφηναν οι μύγες και η βρώμα να πλησιάσουν. Γύρισαν και είπαν του παπά: «Ξακλούθα τη λειτουργία, ευλογημένε, ο αφέντης πλάγιασε για να μην ξανασηκωθεί».

Έτσι γλίτωσε ο κοσμάκης απ' αυτόν τον τύραννο.

Από το βιβλίο του Νίκου Τόσκα, *Χόσεψις*, σ. 11-12.

Κώστας Μπαλάφας

Γυναίκες της Ηπείρου

ΣΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟ ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ είναι ολοκληρωμένες και ειλικρινείς με τον εαυτό τους και αρμονικές με το φυσικό χώρο που γεννήθηκαν και ζουν.

Ο ανθρώπινος δεσμός είναι δυνατός σαν τα έθιμα και οι κοινωνικές σχέσεις και συνήθειες ξεπηδούν αργά αργά μέσα απ' τις γενιές από τα βάθη των αιώνων. Τότε ο κύκλος της ζωής είναι πιο ολοκληρωμένος και πραγματικός.

Οι ανταμοιβές απ' την αμοιβαιότητα στη συμπεριφορά είναι μεγαλύτερες και η πιθανότητα να μάθεις πολλά για την αξία της ζωής είναι πολύ κοντά.

Οι ηπειρώτικες οικογένειες, άντρες και γυναίκες, μοχθούν και παλεύουν, χαίρονται και κλαιν, γεννιούνται και πεθαίνουν με τη βεβαιότητα του τόπου τους και της σημασίας του.

Στην Ήπειρο οι αρμοδιότητες των συζύγων είναι μέσα στην οικογένεια, ως προς την ανατροφή και αγωγή των παιδιών, από παράδοση καθορισμένες.

Η μάνα έχει όλο το βάρος του σπιτιού. Αυτή έχει τον πρώτο λόγο και είναι το σεβαστότερο πρόσωπο στην οικογένεια.

«Τα παιδιά ορφανεύουν απ' τη μάνα» -λέει επιγραμματικά ο λαός.

Ανέκαθεν οι μάνες είχαν όλη τη φροντίδα του σπιτιού και βαρύνονταν με την ευθύνη της ανατροφής των παιδιών.

Οι άντρες ξενιτεύονταν ή ξενοδούλευαν σ' άλλους τόπους τη μαστορική γιατί η άγονος και κακοτράχαλη γη δεν μπορούσε να θρέψει την οικογένεια κι ο ξενιτεμένος ήταν απ' τους μεγαλύτερους καυμούς.

*Έρμο πουλί στην ξενιτιά
δίχως μανούλας κόρφο
Δίχως φωλιάς αναπαμό
κι αγάπης αντιστύλι...*

Πρώτη φροντίδα της μάνας ήταν η προίκα του κοριτσιού που άρχιζε να τη μαζεύει κομμάτι το κομμάτι απ' τη μέρα που θα γεννιόταν.

Οι γυναίκες πάλευαν ολημερίς τ' άγονα χωράφια για να τα βγάλουν πέρα, αγκομαχώντας και σμίγοντας τον ιδρώτα με την ανάσα της σκαμένης γης, κάτι που μοιάζει με την κύηση και τη γέννα.

Φτενά χωράφια βολεμένα σε πεζούλια
και γίδες που κρεμιούνται σε γκρεμούς
αυτή είν' η πατρίδα μας μα η πούλια
δε λάμπει πιο καθάρια σ' άλλους ουρανούς

Γ. Κοτζιούλας

Συχνά χαράματα ξημερώναν στην αγορά μετά από ώρες επίπονη πορεία, φορτωμένες τη λιγοστή πραμάτια, προϊόντα απ' τα ζώα τους και τα χωράφια, λίγα αυγά, γαλακτοκομικά και λαχανικά, είδη που συχνά τα στερούνταν το σπίτι τους.

φωτογραφία: Κώστας Μπαλάφας

Προσπαθούσαν να εξοικονομήσουν με το να τα πουλήσουν στο βδομαδιάτικο παζάρι και να πάρουν τα απαραίτητα για τα παιδιά τους.

Είναι αυτές οι μάνες που κράτησαν στον τόπο τη ζωή με σκληρούς αγώνες και θυσίες.

Μόνες αυτές ανδρώσαν οικογένειες με τις μητριαρχικές αρετές της φυλής και τους πανάρχαιους οικογενειακούς νόμους που καθιέρωσε η ιερότητα της παράδοσης.

Κι όταν οι περιστάσεις κρίθηκαν δύσκολες για την πατρίδα πολέμησαν με ίση παλικαριά πλάι στους άντρες και τα παιδιά τους.

Με πόσο μόχθο και στερήσεις δε φρόντιζαν τη μόρφωση των παιδιών τους που σπούδαζαν στις κοντινές πολιτείες «για να μη μείνουν στραβά και να μάθουν πέντε κλίτσες γράμματα για να γλυτώσουν απ' τη δική μας τυραννία» -όπως έλεγαν- «και να δουν καλύτερες μέρες».

Περπατούσαν ώρες ολόκληρες απ' τα χωριά τους στους πέντε δρόμους, ζαλωμένες τρόφιμα κι αλλαξιές ρούχα, άλλοτε στη λαύρα του καλοκαιριού κι άλλοτε στ' αδιάζι του χειμώνα.

Συχνά κουβαλούσαν και ξένα τρουβάδια για γειτονόπουλα που με τη σειρά τους άλλες μάνες σ' άλλη στρατά θα εξυπηρετούσαν και το δικό τους παιδί.

Ξεκινούσαν απ' τα χωριά απ' τ' άγρια μεσάνυχτα με το σκάσιμο του αυγερινού τρέχοντας κι αγκομαχώντας για να προλάβουν τα πεινασμένα παιδιά στριμωγμένα πέντε-έξι μαζί για να μοιράζονται τα έξοδα σκυμμένα όλη την ώρα πάνω στα βιβλία για νάρθουν πρώτα στα μαθήματα για να δώσουν λίγη χαρά και στη μάνα που τα φρόντιζε σαν τα σπουργίτια.

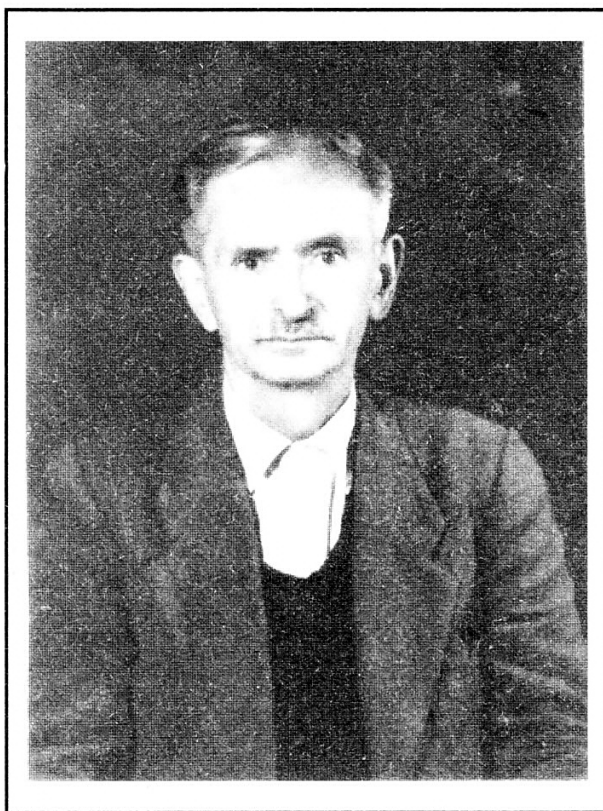
Ήταν οι σταυρωμένες της ηπειρώτικης κοινωνίας που άνδρωσαν οικογένειες με ήθος, ιδανικά και αξιοπρέπεια για να διακριθούν τα παιδιά τους σ' όλους τους τομείς των αξιών της ζωής, του πολιτισμού και του ανθρωπισμού και να ονομαστεί η Ήπειρος εύανδρος, τόπος υπερασπιστών του έθνους και ευεργετών της πατρίδας.

φωτογραφία: Κώστας Μπαλάφας

Στέφανος Τόσκας

Ο ταχυδρόμος μας

ΣΑΡΑΝΤΑ ΤΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ ο ταχυδρόμος Νικόλαος Τόσκας ξεκίναγε απ' το Βουλγαρέλι (έδρα του Τ.Τ.Τ) πρώτα πεζός και αργότερα έφιππος με το αλογάκι ή μουλαράκι του, ή πολλές φορές φορτωμένος το βαρύ ταχυδρομικό του σάκκο για να φέρει, στα επτά χωριά, το γράμμα απ' τον ξενιτεμένο, την εφημερίδα της πρωτεύουσας, την επιταγή από το γιο. Σκεδάδες, Χώσεψη, Πουλιάνα, Ναζαίους, Κρουονέρι, Πολύτσαϊνα, Φτέρη και τανάπαλιν.

Ας προσπαθήσουμε να σκιαγραφήσουμε την προσωπικότητα του αγίου αυτού ανθρώπου, που μια ζωή διήλθε ευεργετών και βοηθών τον συνάνθρωπόν του.

Με τα λίγα γράμματά του (Δημοτικού σχολείου) διορίστηκε γραμματοδιδάσκαλος στους Ναζαίους και την Πουλιάνα

(νυν Καλλονή) με δικαίωμα διδασκαλίας μέχρι την τετάρτη Δημοτικού.

Κατόπιν με τον εξάδελφόν του Γ. Παπαλάμπρον έβαλαν πλώρη για ιερείς. Με διδάσκοντα τον Γ. Παπαδημητρίου, Διδάσκαλον Βουλγαρελίου, διδάχτηκε Βυζαντινή Μουσική, την οποίαν εξέμαθε και καλλιέργησε σε μεγάλο βαθμό καθώς και τα γράμματά του. Μπορούσε να μεταφράζει ανέτως την Παλαιά Διαθήκη, να διαβάζει ανέτως βυζαντινές γραφές στα μοναστήρια και τους ναούς, να λύνει προβλήματα με την πρακτική αριθμητική και τη μέθοδο των τριών.

Εστρατεύθη το 1910-11 και έλαβε μέρος εις τους πολέμους από Εμίν Αγά μέχρι Κιλκίς-Δοϊράνη-Λαγκαδά εις την πρώτην γραμμή ως τραυματιοφορέας. Με τη μονάδα του εισήλθεν εκ των πρώτων εις την απελευθερωμένη Θεσσαλονίκη. Ετιμήθη με τιμητικό δίπλωμα υπογραφόμενο απ' το Διάδοχο Κων/νο και τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Δυστυχώς άπαντα τα χαρτιά του εκάησαν από τους Γερμανούς.

Τον ταχυδρομικό του σάκκο παρέλαβε προσωρινώς μέχρι το 1917 ο Γ. Τσιρώνης. Ούτος δεν ήθελεν να παραδώσει την υπηρεσίαν εις τον Ν. Τόσκα, όταν απελύθη εκ του στρατού. Επηκολούθησε μακροχρόνιος έχθρα την οποία περί το 1930 διέκοψεν ο Ν. Τόσκας επισκεφθείς τον Τσιρώνη την ημέρα της εορτής του (Αγ. Γεωργίου) εις την οικίαν του Τσιρώνη και ανεξίκακος ως ήτο έδωσε το χέρι στον Τσιρώνη ευχόμενος χρόνια πολλά.

Μετά την σύνταξίν του διετέλεσε γραμματέας της Κοινότητας (άμισθος) και άμισθος ιεροψάλτης Αγ. Νικολάου απ' όπου συνέχισε το πολυσχιδές έργο του. Αλλ' ας παρακολουθήσουμε για λίγο το σκληρό έργο του ταχυδρόμου.

Στο Ταχυδρομικό Γραφείο του Βουλγαρελίου υπήρξε πάντοτε (λόγω γνώσεων) βοηθός του εκάστοτε προϊσταμένου του. Έτσι αργούσε να ξεκινήσει για το κυρίως έργο του, τη διανομή. Αποτέλεσμα ήτο να νυχτώνει στο δρόμο και να κινείται μέσα στο πυκνό σκοτάδι, που το επέτειναν τα πυκνά θεόρατα έλατα, με το φακό στο χέρι ή κρατώντας την ουρά του αλόγου του. Ειρήσθω ότι τον περισσότερο καιρό επήγαινε πεζός γιατί το άλογο ήταν υπερφορτωμένο με τις παραγγελίες των χωριών. Κάσες με πετρέλαιο φωτιστικό και αλάτι απ' το μονοπώλιο, σίδερα από τον Κολιάτσο, μπουκάλια με φάρμακα που έφτιαχνε ο γιατρός Αναγνώστου κ.λπ. κ.λπ. Πολλάκις συνάντησε αγρίμια (λύκους) στη διαδρομή του και χρησιμοποίησε ως όπλο του την τσαμπούνα και το φακό του.

Ένα χειμωνιάτικο βράδυ που έβρεχε κατακλυσμαία στη θέση Αμελίστα πάνω απ' το Διάσελο στο στενό δρομάκι γλύστρησαν τα πέταλα του μουλαριού και γλυστρώντας σφηνώθηκε πολλά μέτρα πιο κάτω στον κορμό ενός ελάτου. Το φορτίο έπεσε κάτω και το ταχυδρομείο με την τσάντα σκόρπισε και παρασύρθηκε απ' τα νερά στο βαθύ ρέμα. Ο ταχυδρόμος χρησιμοποιώντας την ταχυδρομική σύριγγά του άρχισε να σφύριζει συνεχώς. Οι πλησιέστεροι κάτοικοι των Σκεδάδων αντελήφθησαν το σφύριγμα της τσαμπούνας και αφού ειδοποίησαν όλο το χωριό έτρεξαν με δαυλούς και φακούς προς το μέρος που άκουσαν να ηχεί η τσαμπούνα. Μετά από αγώνα ωρών κατάφεραν να ξεγραδώσουν το ζώο και να περισυλλέξουν τα σκορπισμένα χαρτιά του ταχυδρομείου, που τα νερά είχαν παρασύρει μέχρι τη βαθιά χαράδρα. Οι Γεωργοκωσταίοι τον φιλοξένησαν στο σπίτι, περιμάζεψαν τον ταχυδρόμο, το ζώο του και τα πράγματά του. Τον άλλαξαν με στεγνά ρούχα από κορυφής μέχρι ονύχων και τον ζέσταναν στη θαλπωρή του τζακιού τους.

Ένα άλλο περιστατικό που παρ' ολίγο να στοιχίσει τη ζωή του συνέβη στον γκρεμό δίπλα απ' το σπίτι του Δ. Παππά στη Χώσεψη. Γυριζε απ' το δρομολόγιο της Νησίστας αργά το βράδυ. Είχε πει ως φαίνεται τα σχετικά τσιπουράκια του και κρατώντας το καπίστρι βάδιζε στην άκρη του δρόμου δίπλα απ' το γκρεμό. Κάποια πέτρα ξεκόλλησε στο βάδισμά του και βρέθηκε στο γκρεμό της αποκάτω πλαγιάς. Κρατώντας πάντα το καπίστρι του ζώου κατάφερε να κρατηθεί στα βάτα της πλαγιάς. Στη θέση αυτή έμεινε επί ώρες. Το ζώο στήλωσε τα πόδια του και τον κράταγε. Κάποιος περαστικός, ίσως

ο υδρονομέας, περνούσε από κει μετά τα μεσάνυχτα, είδε τη σκηνή και τραβώντας τον με το καπίστρι τον ανέσυρε στο δρόμο. Το ζώο που ήξερε καλά τους δρόμους και έβλεπε στο σκοτάδι, όταν ήταν καβάλα τον πήγαινε επί του ασφαλούς στο σπίτι του. Αυτός άλλοτε μισοκοιμισμένος και άλλοτε ξύπνιος έψελνε τροπάρια απ' τα πολλά που ήξευρε, απ' τον όρθρο, απ' τους αίνους ή τα μεγαλυνάρια, απ' τις θείες λειτουργίες ή τις εορτές.

Ένα σεβαστό μέρος του μισθού του διετίθετο για γραμματόσημα στα γράμματα που του δίνανε για αποστολή, γιατί οι αποστολείς δεν είχαν τις 150 δραχμές να τ' αγοράσουν. «Βάλε Νικόλα μ' τα πούλια (γραμματόσημα) κι άμα λάβω επιταγή στα δίνω». Ταυτόχρονα η γυναικούλα έβγαζε απ' την ποδιά της δυο-τρία αυγά πρώτου μεγέθους δίκροκα. «Γράψε μ' Νίκου μ' και τ' απόγραμμα γιατί δεν ξέρω γράμματα η καπερή». Άλλη: «Γράψε Νίκο μ' την ξέρω απ' όξω εγώ τη σύσταση: Δόση Κηφισιά τριγιάντα. Χωριό Αθήνα. Παναϊώτα Νταβαντζή». Αγογγύστως έγραφε ο ταχυδρόμος: Κυρίαν Παναγιώταν Νταβαντζή, οδός Κηφισίας 30, Αθήναι.

Σε κάθε στάση ερχόταν και το σχετικό τσιπουράκι με λίγα σούμπρα (καρυδόψυχα) και ένα κομμάτι πασμά (σύκα αποξηραμένα με καρύδια και μυρωδικά) ή άλλο τι.

Όταν ήταν γιορτή ή Κυριακή, σταμάταγε σε όποιο χωριό βρισκότανε, για να ψάλλει στην εκκλησία και να βοηθήσει τον Ιερέα στη λειτουργία του. Ήξερε καλύτερα απ' τον κάθε Ιερέα την εκκλησιαστική τάξη και πλειστάκις επανέφερε και διόρθωνε Ιερείς. Είχε εξάλλου και κληρονομιά σχετική: Δύο αδελφοί της μητέρας του υπήρξαν Ιερείς. Ο Παπαλάμπρου στη Χώσσηψη και ο Παπαχρήστος στη Βόνιτσα, εφημέριοι. Τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή ήξερε όλα τα γράμματα του τριωδίου απ' έξω.

Κατά τη Μεγάλη Εβδομάδα επειγόταν να βρίσκεται τα βράδια στο χωριό για να ψάλλει σε αλάνθαστη βυζαντινή μουσική και στεντορία τη φωνή. Όταν τη Μεγάλη Τρίτη έλεγε το τροπάρι της Κασσιανής η εκκλησία έτριζε, ιδιαίτερα όταν τόνιζε τους στίχους «Κρότω τοις ωσίν ηγηθείσα τω φόβω εκρύβη» ή όταν τη Μεγάλη Παρασκευή έλεγε «υιέ μου πού το κάλλος έδυ της Μορφής σου». Το βράδυ της Αναστάσεως μάζευε τα πιτσιρίκια που του κρατούσαν τον ίσο πίσω απ' την Αγία Τράπεζα και προ της εξόδου του Ιερέα με το τρικέρι για το «Δεύτε λάβετε φως» με σβησμένα τα φώτα εις ήχον πλάγιο Δ' βαρύ έψελνε το «Ιδού σκοτία και πρωί και τι προς το μνημείον Μαρίαν έστηκας».

Πολλές φορές όταν ήταν να ψάλλει κάποιο δύσκολο έκανε την επίσκεψή του στο Ιερό όπου ο Ιερέας του έδινε δυο γουλιές κρασάτη (Νάμα) για να το βγάλει πέρα.

Απ' τα παιδάκια που χειραγωγούσε δίπλα απ' το αναλόγιο στην εκκλησία δύο είναι ήδη Ιερείς, ο Νικ. Κουτσοσπύρος και ο Δημ. Κοτελίδας.

Ο πολυσχιδής αυτός ταχυδρόμος είχε και άλλες δραστηριότητες. Ήταν άριστος κηπουρός και καλλιεργητής. Εμβολίαζε επιτυχώς όλα τα είδη των φυτών. Εφύτευε ντομάτες με πρώιμα φυτώρια απ' την Παρασκευή απ' τα Πολύτσαινα και ήξερε να τις κορφολογήσει για να δέσουν. Εφύτευε πατάτες, φασόλια που τα στήριζε με ελατό-

κλωνα. Ανάμεσά τους έσπερνε γομαροφάσουλα (γίγαντες μελιτζανί) που βγάζανε κόκκινα άνθη για να στολίζουν καλλιτεχνικά τον κήπο.

Ως γραμματέας της Κοινότητας έφκιασε το μητρώο του χωριού.

Βοήθησε όλους τους νέους του χωριού για τη σταδιοδρομία τους.

Έγραψε το γνωστό βιβλιαράκι «Χώσεψη», περιγράφοντας ήθη και έθιμα του χωριού.

Σ' όλα τα χωριά που περνούσε η φιλοξενία γι' αυτόν ήτο απεριόριστος. Στο Βουλγαρέλι είχε κουμπάρους και το γιατρό τον Αναγνώστου με τον οποίον συνδεόταν στενά. Στις Σκεδάδες τους Λαμπρακέους τους καθηγητές, το Θύμιο Λαμπράκη, τον Αλέξ. Λαμπράκη (κουμπάρο του) τους Γεωργοκωσταίους κ.λπ. Στην Πουλιάνα την Πανάγιω του Κατσάνου και τον Ηλία Κατσάνο, την περίφημη Κότσαίνα του Γιωργατζά κ.λπ. Στους Ναζαίους τους Καλιακατσέους (Χρ. Καλλιακάτσο) με τους οποίους συγγένευε. Η πεθερά του Χρ. Καλλιακάτσου ήταν αδελφή του πατέρα του Κων. Τόσκα. Το δάσκαλο τον Κώστα Παπαγεωργίου, τους Ρακοπουλέους κ.λπ. Στο Κρουνέρι την οικογένεια Λουλούδα, Αραίτη, Σφήκα κ.λπ. Στα Πολύτσαίνα την Παρασκευή Κουλίτσα (Μπαρτζώκα), τον Κ. Σιαφαρίκα και το δάσκαλο. Στη Φτέρη τον Παπαζώη, τον Μπαλιούρα κ.λπ.

Όλοι αυτοί και πλήθος άλλων παρείχαν τη φιλοξενία τους στον ακούραστο ταχυδρομό με ανυπόκριτο αγάπη και φιλία.

Κώστας Ρωμαίος

Το Πάσχα

ΤΟ ΠΑΣΧΑ ΕΙΝΑΙ Η ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΗ ΓΙΟΡΤΗ του ελληνικού λαού. Την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του ελληνικού Πάσχα την αποτελούν πολλά και διαφορετικά έθιμα, όλα όμως έχουν τη δική τους σφραγίδα, αξία και ποικιλία, και όλα έχουν τις ρίζες τους μέσα σε παράδοση αιώνων ή ακόμη και χιλιετηρίδων.

Πρώτη ομάδα αποτελούν οι ιδιότυποι πασχαλινοί χαιρετισμοί, όπως π.χ. το «Χριστός Ανέστη» και η τυπική ανταπάντηση «Αληθώς Ανέστη» ή «Αληθώς ο Κύριος». Η συμβολική, ακόμη από εθνική πλευρά, σημασία τους είναι σ' όλους γνωστή, διότι αιώνες τώρα η ευχή «Καλή Ανάσταση» χρησιμοποιείται για να σημαίνει τον εθνικό ξεσηκωμό εναντίον κάθε εχθρικής τυραννίας. Η ευχή αυτή αποτελεί τη θερμότερη παρηγοριά και κλείνει την πιο αγαπημένη ελπίδα για οποιασδήποτε νεότερης εποχής και περιοχής υπόδουλους Έλληνες. Από τ' άλλο μέρος, πόσες φορές το «Χριστός Ανέστη» δεν έχει με λαχτάρα ειπωθεί από Έλληνες προς Έλληνες, σε μέρες που έτυχε να γιορτάζουμε κάποια νωπή εθνική ανάσταση! Για μιαν ακόμη φορά, και μάλιστα όχι μόνο στα έθιμα και στις δοξασίες αλλά και σ' αυτά τα τυπικά γλωσσικά μέσα επικοινωνίας, επαληθεύεται το γεγονός ότι στην Ελλάδα θρησκεία και έθνος έχουν παλιά και στενή την αλληλεπίδρασή τους.

Δεύτερη ιδιότυπη, όμως καθαρά ελληνική, ομάδα πασχαλινών εθίμων είναι αυτή, που την αποτελούν τα κουλούρια, τα τσουρέκια, τα κόκκινα αυγά και οι μεγάλες κουλούρες, αυτές που έχουν ένα σταυρό στη μέση και ένα κόκκινο αυγό πάνω στο κέντρο του σταυρού. Στα ψωμιά των Χριστουγέννων, τα Χριστόψωμα όπως λέγονται, αντιστοιχούν τώρα οι λαμπριάτικες κουλούρες, πλασμένες με τέχνη, γαρνιρισμένες με κεντίδια και αλειμμένες με άφθονο κρόκο αυγού. Τα είδη αυτά -κόκκινα αυγά, κουλούρια και κουλούρες- είναι και τα ιερότερα δώρα, που συνηθίζουμε τη Λαμπροή να χαρίζουμε ο ένας στον άλλο και που περικλείουν το συμβολικό νόημα της ευτυχίας, ακριβώς της ίδιας εκείνης που την εκφράζουν οι λόγοι και οι ευχές με τις οποίες συνοδεύουμε το χάρισμά τους.

Τέτοια δώρα, μαζί με τη λαμπάδα του μικρού, χαρίζει η νουνά στον αναδεξιμίο της. Τέτοια δώρα πηγαίνουν και οι βαφτιστικοί στο νουνό τους. Τέτοια χαρίζουμε συμβολικά και μεις στους επισκέπτες του σπιτιού μας, φίλους και συγγενείς. Όπως τέτοια χαρίζουμε ακόμη και στους τάφους των νεκρών μας, όταν τη Δευτέρα της Λαμπρής πηγαίνουμε και πλάι στον ξύλινο σταυρό τους αποθέτουμε λίγα κόκκινα

αυγά. «Τους κάνουμε Πάσχα» εκείνες τις στιγμές, ουσιαστικά δηλαδή, μαζί με το χαρμόσυνο μήνυμα της Ανάστασης του Κυρίου, τους ανακοινώνουμε έμμεσα και την ιδιαίτερη συμβολική σημασία που έχει για όλους τους αγαπημένους νεκρούς το σπουδαίο νέο της Ανάστασης. Μια έννοια γενικού ξαναγεννημού, καλύτερου και πιο τυχερού, πιο ευτυχισμένου από τη ζωή που έως τώρα γνωρίσαμε, περικλείει για όλους, ζωντανούς και νεκρούς, το κόκκινο αυγό. Ισχύει για όλους η γνωστή αρχαία τελεστική φράση: «Εφυγον κακόν, εύρον άμεινον»!

Τρίτη έκφραση της ιδιαίτερα ελληνικής φυσιογνωμίας του Πάσχα είναι ο περίφημος οβελίας. Ο τρόπος της προπαρασκευής, της ετοιμασίας και του συμποσίου που επακολουθεί, οδηγούν όλα προς την ίδια αρχή. Ο οβελίας είναι το ιερό σφάγιο της οικογένειας και γύρω του θα συγκεντρώσει τις θερμές ευχές των στενών συγγενών και των φίλων, σε ένα είδος θυσίας και σπονδής ουσιαστικά παρά πολύ όμοιας με τις αρχαίες οικογενειακές θυσίες και τις σπονδές οίνου. Το αρνί που θα σφαχτεί το Πάσχα ξεχωρίζεται πριν ένα δυο μήνες από την κάθε αγροτική ποιμενική οικογένεια. Φέρνει το νέο όνομα ο «Λαμπριάτης», που δείχνει τον προορισμό του. Ενώ όλα τα άλλα νεογέννητα αρνιά κλείνονται μέσα σε ιδιαίτερο μαντρί, όταν για βοσκή πηγαίνουν οι μαννάδες τους, εξαίρεση μοναδική αποτελεί ο Λαμπριάτης, που αφήνεται ελεύθερος να συνοδεύσει στη βοσκή τις μαννάδες όλων και άφθονο να πίνει απ' όλες γάλα.

Τέταρτο έθιμο είναι το σχετικό με «το νέο φως» ή αλλιώς, «το άγιο φως». Θα σβήσουν όλα τ' άλλα φώτα και θ' απομείνει μόνο «το ακοίμητο φως», που υπάρχει πάνω στην Άγια Τράπεζα, γεμάτο ιερή δύναμη, ικανή να προκαλεί αποτελεσματικούς καθαρισμούς. Φέρνει μαζί του το φως αυτό την ευτυχία της ανάστασης και, μπαίνοντας στο σπίτι μας, σε κάθε ελληνικό σπίτι, σκορπίζει πολύ μέρος από την άγια χάρη του και από τη δύναμή του. Είναι η δύναμη που προέρχεται από το γεγονός ότι πρόκειται για ένα φως που βρίσκεται μέσα στο Ιερό, μέσα στο άδυτο του ναού, που καίει ασταμάτητο πάνω στο χριστιανικό βωμό, γι' αυτό και ονομάζεται Άγιο φως και ακοίμητο φως. Αλλά, παράλληλα, κρύβει μέσα του την πίστη ότι είναι ένα φως, που αναπήδησε από τον τάφο του Κυρίου που άνοιξε και έδωσε την Ανάσταση, φως νέο, που θυμίζει το ιερό πυρ που ξεπηδούσε στους Δελφούς από το χάσμα και τον τάφο του θεού. Αυτό το φως, γιατί είναι νέο, γι' αυτό και ονομάζεται Νέο φως, και γιατί έχει μεγάλη δύναμη άγιου καθαρισμού, όμοιου με την «καινούργια φωτιά» που ανάβεται σε καιρούς επιζωστίας για να σώσει τα ποίμνια, γι' αυτό και ονομάζεται με το όμοιο όνομα «το καινούργιο φως».

Συγκινητικές γίνονται σκηνές και σε μας στην πολιτεία, αλλά πιο πολύ στους άλλους στα χωριά και στις μακρινές στάνες και στους ερημικούς καταυλισμούς. Σ' όλο το διάστημα της μεταφοράς του, σ' όλο το δρόμο ώσπου να φτάσουμε μέσα στο σπίτι, μέγαρο ή καλύβα, το φροντίζουμε το Άγιο τούτο Φως με στοργή και με κάποια αγωνία μήπως και μας σβήσει μεσοστρατίς. Βαθιές ρίζες της φυλής μας. Πρόγονοί μας

σ' αυτή τη συνήθεια είναι οι μακρινοί εκείνοι άποικοι της αρχαίας Ελλάδας, που, όταν έφευγαν για μακριά είχαν από τις εστίες των πατρών θεών τους παρμένο το ιερό φως, το Άγιο Φως τους, και με αγωνία πολύ πιο δραματική από τη δική μας σήμερα το πήγαιναν σ' όλο το δρόμο τους, διαρκώς φροντίζοντας να το διατηρούν άσβηστο κοντά τους, προστάτη τους και βοηθό τους, για να τους συντροφεύει, για να διώχνει μακριά το κάθε δαιμονικό κακό και, αλεξίκακο, να σκέπει και να σώζει τις νέες κατοικίες.

φωτογραφία: Φώτης Καζάκης

Ανάλογα και εμείς σήμερα, μπαίνοντας μέσα στο σπίτι μας, δε λησμονούμε με τη μουτζούρα, που βγάζει ο καπνός της αναστάσιμης λαμπάδας, να φτιάξουμε πάνω σ' ανώφλι της πόρτας τους σπιτιού έναν σταυρό. Αυτός ο σταυρός, ας είναι μαύρος και ακαλαίσθητος, έτσι σε τέτοια σπουδαία νύχτα που έγινε και μάλιστα μ' ένα τέτοιο ιερό φως, θα συνεχίζει ολοχρονίς, σαν πιστός του σπιτιού μας και της εισόδου του φύλακας, να προστατεύει και «να εφορεύει της εισόδου». Πλαισιωμένο με τέτοιες ιδέες και τέτοιες αντίστοιχες πράξεις, πώς να μην έχει, λοιπόν, την ιδιαίτερα ελληνική φυσιογνωμία του το Πάσχα του ελληνικού λαού;

Αξίζει, πολύ μάλιστα, να προσέξει κανείς και πού αλλού χρησιμοποιείται το Άγιο τούτο Φως. Ζυγώνουν την αναμμένη λαμπάδα στα ζώα του στάβλου και στα δέντρα του κήπου. Τα καρπερά τα χαιρετούν με το χαιρετισμό «Χριστός Ανέστη, δέντρα μου!», τα άκαρπα, ζυγώνοντας τη λαμπάδα, τα φοβερίζουν πως θα τα κάψουν αν δεν κάμουν καρπό. Το ίδιο και στα ζώα, ζυγώνουν κοντά την αναμμένη λαμπάδα και τα καίνε λίγο, «τα τσουρουφλίζουν»! Αυτό δίνει για το νέο χρόνο υγεία, ευτυχία, γούρι. Γούρι ακόμα θεωρούν, αν θα τσουρουφλιστεί κανείς «κατά τύχη» με το καινούργιο

φως, την ώρα της τελετής στην εκκλησία. Αλλά τώρα μπορούμε να κατανοήσουμε πληρέστερα τι αρχικά ήταν και ο σταυρός που γίνεται στο ανώφλι της εισόδου του σπιτιού. Ήταν ένα «τσουρούφλισμα» όλου του σπιτιού σαν χτιρίου, για να εξασφαλιστεί το γούρι με τη συμβολική συμμετοχή στο ολοκαύτωμα, στη θυσία που προηγείται και στον καθαρισμό και την αναγέννηση, την Ανάσταση, που σίγουρα ακολουθεί.

Άλλο χαρακτηριστικό του ελληνικού Πάσχα είναι το «έθιμο της Αγάπης» που γίνεται στη δεύτερη Ανάσταση, το απόγευμα της Κυριακής. Στο τέλος της θρησκευτικής τελετής συνηθίζεται καθένας να χαιρετιέται και να φιλιέται με τον παπά, και αμέσως να παίρνει πλάι εκεί σειρά, καρτερώντας όλους τους άλλους συγχωριανούς του να περάσουν, να φιλήσουν και να φληθούν σταυρωτά στα μάγουλα με τους συμπατριώτες τους και ν' ανταλλάξουν μαζί τους θερμές ευχές και αντευχές. Το έθιμο είναι γενικό, και βλέπει κανείς της σειρά των ανθρώπων διαρκώς να μακραίνει και ολόκληρους να κάνει γύρους μέσα στην εκκλησιά ή έξω στο προαύλιο. Πάρα πολλές φορές το έθιμο τούτο έχει γίνει αιτία να σκορπίσουν πολλά, μικρά και μεγάλα, σύννεφα, που από μήνες είχαν μόνιμα μαζευτεί ανάμεσα σε διάφορα άτομα της ίδιας κοινότητας. Εύκολα λοιπόν κατανοεί κανείς το βαθύτερο κοινωνικό νόημα που κλείνει και το εκφράζει το ελληνικό τούτο έθιμο της Αγάπης του Πάσχα, μια θρησκευτική ευκαιρία για ν' αγαπηθούν μεταξύ τους όλοι όσοι θα τύχει να έχουν ψυχρανθεί.

Και ήταν πραγματικά το παλαιότερο έθιμο ένα φίλημα στα χείλη. Ίδιο φίλημα έδιναν και όσοι πήγαιναν στην εκκλησιά και, μπροστά στις εικόνες και με όρκο φριχτό στις εικόνες, που τις καλούσαν μάρτυρες, γίνονταν «αδερφοποιτοί», με ειδική τελετή που την έκανε ο παπάς και που συνηθιζόταν να γίνεται ιδίως τη μέρα του Πάσχα. Γιατί όμως συνηθιζόταν να γίνεται τη μέρα εκείνη το έθιμο της «αδερφοποιίας»; Διότι τότε γίνεται η Αγάπη, ένα όνομα που έρχεται από τα πρωτοχριστιανικά έθιμα κοινών συμποσιών και φτάνει έως τώρα με τη μορφή της χριστιανικής αλληλοσυγχώρεσης. Και διότι τη μέρα του Πάσχα όλοι γινόμαστε «αδερφοί», ακολουθώντας παλιά χριστιανική παράδοση, που και τους εχθρούς προσφωνούσαν «αδερφούς» και όλοι προχωρούσαν στον εναγκαλισμό και τον αμοιβαίο ασπασμό, ακριβώς όπως γίνεται και στην «αδερφοποιία». Το σχετικό πασχαλινό κείμενο είναι σ' όλους γνωστό: «Είπωμεν αδερφοί... και αλλήλους περιπτυσώμεθα...»

Υπάρχουν και άλλα, πολλά και ποικίλα, έθιμα που πλαισιώνουν το Πάσχα του ελληνικού λαού. Αλλά, και αυτά που είδαμε πιο πάνω, και τα άλλα όσα δεν αναφέραμε, όλα τονίζουν από κοινού την ίδια γενική φυσιογνωμία του ελληνικού Πάσχα σα μιας γιορτής, που τη χαρακτηρίζει όχι ο στείρος ατομικισμός, αλλά η συναδέλφωση και το ενδιαφέρον όλων για να εξασφαλιστεί η προκοπή και η ομαδική ευτυχία της οικογένειας, των φίλων και των συγγενών της, και τελικά ολόκληρης της κοινότητας.

Κώστας Ρωμαίος, *Κοντά στις ρίζες - Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού*, Εστία, 1980.

Στέφανος Τόσκας

Τα λαζαρούδια

ΑΠ' ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΠΡΟ ΤΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ άρχιζε η προετοιμασία για να τα πούμε ανήμερα του Λαζάρου.

Συνταίριαζαν τις παρέες συνήθως δυο δυο. Βρίσκονταν τα σκόπια (μακριά ξύλα από κρानιά) για αντιμετώπιση των τσοπανόσκυλων ιδίως στα ακριτικά σπίτια του χωριού. Φρεσκαριζόταν η εκμάθηση των τραγουδιών. Ετοιμαζόταν το καλάθι για τ' αυγά που δίναν οι νοικοκυρές αντί φιλοδωρήματος.

Το στόλισμα του καλάθιού αποτελούσε αντικείμενο συναγωνισμού στις παρέες. Λουλούδια κερασιάς, κουτσουμπιές, βιολέτες κι ό,τι άλλο υπήρχε μπηχνόταν στο πλέξιμο του καλάθιού για να το στολίσουν μ' όση φαντασία διέθετε το παιδικό μυαλό.

Η περιοδεία άρχιζε χαράματα, αρχίζοντας απ' τα πιο απομακρυσμένα σπίτια. Κρύα Βρύση, Γκαλτσιώνα, Μακαβελείκα, Μοναστήρι, Κάτω Κάμπος, Απάνω Κάμπος ή Αγ. Γιώργης, Ρουπακιά, Ροβείκα κ.λπ.

Όταν σε κάποιο σπίτι δεν τους άνοιγαν είχαν έτοιμη τη σατυρική επωδό για τους νοικοκυραίους και τις νοικοκυρές μη εξαιρουμένης και της βωμολοχίας. «Κυρά ψηλή κυρά λιγνή κυρά σκοφίδο...»

Δύο ήσαν τα τραγούδια που έλεγαν. Το ένα:

*Καλημέρα σας καληβραδνά σας
Πάντα προσκυνώ με την αφεντιά σας
κι αν κοιμόσασθε να σηκωθήτε
σαν το Λάζαρο να μας δεχθήτε
γιατ' ήρθε ο Λάζαρος ήρθαν τα Βάγια
ήρθαν κι οι γιορτές από την Άγια.
Οι αδελφές του Λάζαρου η Μάρθα κι η Μαρία
που παίνεψαν το Λάζαρο για τη μεγάλη χρεία
Χριστέ μεγαλοδύναμε μεγάλο τ' όνομά σου
φύλλο δεν πέφτει απ' το δεντρί χωρίς το θέλημά σου.
Σ' αυτό το σπίτι πούρθαμε πέτρα να μη ραγίσει
κι ο νοικοκύρης του σπιτιού χρόνια πολλά να ζήσει.
Να ζήσει χρόνους εκατό και να τους ξεπεράσει
κι από τους εκατό και μπρος ν' ασπρίσει να γεράσει.*

Το εναλλακτικό ήταν:

*Σήμερον έρχετ' ο Χριστός ο επουράνιος Θεός
εν τη πόλει Βηθανία η Μάρθα κλαίει και Μαρία
τρεις ημέρες τον θρηνούσαν
και τον εμοιρολογούσαν.
Τον μοιρολογούν και κλαίγουν
τον μοιρολογούν και λέγουν.
Την ημέρα την τετάρτη
κίνησ' ο Χριστός για νάρθει
και εβγήκε κι η Μαρία
έξω από τη Βηθανία.
Αν εδώ ήσουν Χριστέ μου
δεν θα πέθνησκ' ο αδελφός μου.
Μα και τώρα εγώ πιστεύω
και καλότατα ηξεύρω
πως συ δύνασ' αν θελήσεις
και νεκρούς να αναστήσεις.
Δεύρο έξω Λάζαρέ μου
φίλε και αγαπητέ μου.
Και παρευθίς από τον Άδη
ως εξαίσιον σημάδι
Λάζαρος απενεκρώθη
ανεστήθη κι εσηκώθη
ζωντανός αποθαμένος
και με το κερί ζωσμένος.
Του χρόνου πάλι νάρθουμε με υγεία να σας βρούμε
στους οίκους σας χαρούμενοι κι όλοι να τραγουδούμε.*

Έτσι τελειώνανε τα γιορτινά κάλαντα του Λαζάρου και δίναμε κατόπιν μοιρασιά τ' αυγά στη μάνα να τα βάψει. Με τη φυτική βαφή μπακάμι τους έδινε το ωραίο κόκκινο χαρούμενο χρώμα για το Πάσχα.

Τα κάλαντα επαναλαμβάνονταν τη Μεγάλη Παρασκευή χωρίς καλάθι αυτή τη φορά. Αντί αυγών προσφέρονταν χρήματα. Το τραγούδι των Παθών ήταν μακρόσυρτο και δύσκολο στην εκμάθηση. Θα προσπαθήσω να το θυμηθώ.

*Σήμερον μαύρος ουρανός σήμερα μαύρη μέρα.
Σήμερον όλοι θλίβονται και τα βουνά λυπώνται.
Σήμερον έβαλαν βουλή οι άνομοι εβραίοι
οι άνομοι και τα σκυλιά κι οι τρισκαταραμένοι*

για να σταυρώσουν το Χριστό των πάντων Βασιλέα.
 Κι ο Κύριος ηθέλησε να μπει σε περιβόλι
 να λάβει δείπνο μυστικό να τον συλλάβουν όλοι.
 Σαν κλέφτη τον επιάσανε και στο χαλκιά τον πάνε
 και στου Πιλάτου την αυλή εκεί τον τυραννάνε.
 Χαλκιά, χαλκιά φκιάσε καρφιά φκιάσε τρία περόνια
 κι εκείνος ο παράνομος βαρεί και φκιάνει πέντε.
 Σν Φαραέ που τάφκιασες πρέπει να μας διατάξεις.
 Βάλτε τα δυο στα πόδια του τα δυο στα χέρια του
 το πέμπτο το φαμακερό βάλτε το στην καρδιά του
 να τρέξει αίμα και νερό να πληγωθεί η καρδιά του.
 Κι η Παναγιά η Δέσποινα καθόταν μοναχή της
 τας προσευχάς της έκανε για τον Μονογενή της.
 Κοιτά δεξιά κοιτά ξερβά κανέναν δεν γνωρίζει
 κοιτά και παραδέξια της και βλέπει τον Αγιάνη.
 Άγιε μου Γιάννη Πρόδρομε και βαπτιστή του Γιού μου
 μην είδες τον Υιόκα μου και σε τον Δάσκαλόν σου;
 Τι να σου πω Μανούλα μου διάφορον δεν έχεις.
 Βλέπεις εκείνον τον γυμνόν τον παραπονεμένον
 όπου φορεί πουκάμισο στο αίμα βουτηγμένο
 όπου φορεί στην κεφαλή ακάνθινο στεφάνι;
 –εκείνος είναι ο γιόκας σου κι εμέ ο διδάσκαλός μου.
 Κι η Παναγιά σαν τ' άκουσε έπεσε κι ελιγώθει.
 Σταμνί νερό της ρίξανε τρία κανάτια μόσχο
 και τρία μυρωδιάματα για να της έρθει ο νους της.
 Και σαν της ήρθε ο λογισμός και σαν της ήρθε ο νους της
 ζητεί μαχαίρι να σφαγεί φωτιά να πέσει μέσα
 ζητεί γκρεμό να γρεμιστεί για τον Μονογενή της.
 Τι να σου πω Μανούλα μου τι να σου πω Κυρά μου.
 Μόνον το Μέγα Σάββατο κοντά το μεσονύχτι
 που θα λαλήσει ο πετεινός σημάνουν οι καμπάνες
 σημάνει ο Θεός σημάνει η γη σημάνουν τα ουράνια
 σημάνει κι η Αγ. Σοφιά με τις χρυσές καμπάνες,
 Τότε θα δεις το Γιόκα σου κι εγώ το Δάσκαλό μου.

Προσπάθησα να σας δώσω, με όσες λεπτομέρειες μπορούσα, το έθιμο αυτό του χωριού μας και των γύρω χωριών που κρατούσε πάμπου προσπάππου, όπως το είχε συνθέσει η λαογραφική μας φαντασία και διασώθηκε ως τις μέρες των παιδικών μου χρόνων, πριν εβδομήντα τόσα χρόνια.

Χρήστος Μπαρτζώκας

Το Πάσχα και το καγκελάρι

ΤΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΡΟΥΠΑΚΙΑ, τον Άη Θανάση, τον Άη Γιώργη, τον Κάτω Κάμπο, το Σουλιώτη και τις γύρω παροικίες του χωριού γέμιζαν φωτάκια από τα πασχαλινά φαναράκια και τις ξυλοφωτιές που σε μακριές σειρές φώτιζαν τα μονοπάτια.

Η καμπάνα σήμαινε χαρμόσυνα. Οι χωριανοί με τα γιορτινά τους έρχονταν συνγυνηξί και τέκνοις ν' ακούσουν το Χριστός Ανέστη.

Τα παιδιά βιάζονταν να τσουγκρίσουν τα κόκκινα αυγά που είχαν στις τσέπες τους και να γυρίσουν στο σπίτι τους να φάνε τα πατροπαράδοτα γομίδα.

Την Τρίτη γινόταν μεγάλο πανηγύρι και χορός στην κάτω πλατεία. Η πλατεία στρωμένη από φυσικό γρασίδι ήταν το χοροστάσι. Τέσσερις ή πέντε μουριές αιωνόβιες ήταν το στολίδι της. Δύο ή τρεις στην κάτω πλευρά που επανειλημμένως οι χωριανοί είχαν προσπαθήσει να επεκτείνουν χτίζοντας ψηλό τοίχο ως αντέρεισμα. Μία ήταν στη μέση και μια άλλη αιωνόβια στη βορινή πλευρά της πλατείας που τη λέγαμε κουφαλιαρή γιατί είχε μεγάλη κουφάλα που παίζαμε κρουτούλι και έκανε πολύ μεγάλα μούρα, τις μπούνες, όπως τις λέγαμε. Στη βορειοδυτική πλευρά ήταν το παλιό σχολείο. Ένα μακρόστενο κτίριο (ίσως από την εποχή της τουρκοκρατίας) με καμάρες προς την πλευρά της πλατείας και χαγιάτι που χρησιμοποιείτο ως κοινοτικό γραφείο κι αποθήκη. Αυζιάδες και χορτάρια περιτριγύριζαν όλη την πλατεία. Μια στέρνα (η γούρνα), ασβεστόλακος ίσως από τον καιρό που χτιζόταν η εκκλησία, φιλοξενούσε πλήθος βατράχων που έκραζαν τα βράδνα καθώς και νεροχελώνες.

΄Αιστι ουρέ! ΄Αιστι να χουρέψητι. Τι ντρέπιστι; ο Γιώργο-Καραλής προέτρεπε τις κοπέλλες του χωριού να μπουν στο χορό.

Καθισμένες στη χλόη, στον όχτο κάτω απ' την καρυδιά του Τσιρώνη, οι γυναίκες παρακολουθούσαν τους άντρες που είχαν αρχίσει το χορό στην κάτω πλατεία.

Ο Γιάννη Σιόντης, ο Δημήτρη Καραμπούλας, ο Ν. Καραμπίνης κι άλλοι ηλικιωμένοι με τις άσπρες φουστανέλες τους, τα τσαρούχια τους, την ατλαξένια σκούφια, το σελάχι τους σέρναν το χορό.

Τρίτη της Λαμπρής: Στα σπίτια, οργασμός με την προετοιμασία για το πανηγύρι. Οι άντρες ετοιμάζαν τις πεντακάθαρες φουστανέλες τους, τα σταυρογιλέκια και τις πουκαμισές με τα πλατιά μανίκια τους, τα καλά τους τσαρούχια, το σελάχι, τις καλτσοδέτες με τη μαύρη φούντα, τα κεντημένα χερότια.

Οι γυναίκες δέναν το πλουμιστό τσεμπέρι τους που συγκρατούσε τις μακριές κοτσίδες τους. Φκιάχναν με το χτένι τις καπέτες των μαλλιών τους στο μέτωπο κάτω απ' το φακιόλι, ετοιμάζαν τα σιγκούνια και τις πολύπτυχες φούστες τους αφήνοντας να φαίνεται μια παλάμη η ψαλιδωτή δαντέλα του μεσοφοριού τους. Σφίγγαν με τις κόπιτσες τα μπουστάκια τους. Οι παλιότερες που διέθεταν ασημικά φορούσαν τις ασημένιες κομποθηλιές κάτω απ' το στήθος τους (που έκαναν χρέη στηθοδέσμου) φορούσαν τις καρφοβελόνες με τα φανταχτερά πετάδια, τ' ασημένια σκουλαρίκια, τις αλυσίδες με τα φλουριά σταυρωτά (όλα γιαννιώτικα).

Χορός στην πλατεία του χωριού, 1906

Ετοιμάζαν τα κεριά της Ανάστασης που είχαν φκιάσει με αγνό κερί πλασμένα με φυτίλι λινό. Με το κερί στο χέρι, κόκκινα αυγά στις τσέπες των πιτσιρίκων και με τα γιορτινά τους μικροί μεγάλοι ξεκίναγαν για την εκκλησιά, για να ακούσουν την Ακολουθία της Αγάπης, το *Δεύτε λάβετε φως εκ του ανεσπέρου φωτός* και να πάρουν μέρος στο πασχαλινό πανηγύρι της πλατείας του χωριού.

Τρίτη της Λαμπρής: Ο παπάς κρατώντας το Ευαγγέλιο κι ο νεωκόρος την εικόνα της Αναστάσεως στέκονταν υπομονετικά στο Δεσποτικό μέχρις ότου τις ασπασθεί και ο τελευταίος εκκλησιαζόμενος. Έβγαζε μετά τα άμφιά του και εξήρχετο. Στα πεζούλια της εκκλησίας κάθονταν οι γεροντότεροι και περίμεναν να μοιράσει ο παπάς τη σφήνα. Ένα κομμάτι απ' το ύψωμα της ημέρας που με τόση επιμέλεια είχαν ζυμώσει οι νοικοκυράδες. *Χριστός Ανέστη, Αληθώς Ανέστη* αποκρίνονταν οι χωριανοί

και με το απαραίτητο χειροφίλημα έπαιρναν από τον ιερέα το κομμάτι τους.

Οι κτηνοτρόφοι του χωριού κουβαλούσαν επίσης γιομάτες τσαντίλες με φρέσκο τυρί και το μοίραζαν στους χωριανούς. Οι οργανοπαίκτες άρχιζαν να κουρντίζουν τα όργανά τους κι ακούγονταν μερικές στροφές τραγουδιών έτσι για προθέρμανση του χορού.

Μπαίναν οι πιο ζωηροί κι άρχιζαν με επί τόπου χορούς, τσάμικων, καλαματιανών, χασάπικων.

Σιγά σιγά η ουρά του χορού μεγάλωνε. Οι βιολιτζήδες πήγαιναν δίπλα απ' τον πρώτο του χορού για να ακούει και να συγχρονίζει τα βήματά του. Δεν είχαν βγει ακόμα τα τόσο οχληρά στην εποχή μας μεγάφωνα.

Τη ζυγιά (παρέα) αποτελούσαν το βιολί (Γιάννης Τζιούμας), το κλαρίνο (Δήμος Νταλακούρας) και το ντέφι (Γιώργος Τζούμας).

Μια άλλη ζυγιά, δεύτερης ποιότητας, αποτελούσε ο Βασ. Γύφτος με άλλον έναν με ντέφι. Η δεύτερη αυτή ζυγιά σε μια άκρη της πλατείας φκιάχνανε δεύτερο χοροστάσι με δεύτερης κατηγορίας φυσικά χορευτές και χορεύτριες.

«΄Αιστι ουρέ! ΄λάτε να χορέψιτι».

Δειλά δειλά κατέβαιναν απ' τον όχτο κι οι γυναίκες και σχημάτιζαν δεύτερη σειρά χορού. Έτσι άρχιζε το διπλοκάγκελο. Κάποιος που ήξερε από παλιά το χορό έμπαινε μπροστά και μπαινόβγαινε μια στους άντρες και μια στις γυναίκες. Η ουρά ακολουθούσε τον πρώτο κι έτσι γινόταν η αλυσίδα του κάγκελου και εν συνεχεία το διπλοκάγκελο. Με τον ίδιο ρυθμό ξεδιπλωνόταν και σχημάτιζε ξανά τις δύο σειρές.

Οι οργανοπαίκτες ακολουθούσαν στην πρώτη γραμμή. Τα κεράσματα άρχιζαν για τους πρώτους του χορού κι ο τσιπουράς μάζευε χρήματα για τους οργανοπαίκτες. Τα τσιπουράκια ή τα λουκούμια κατέφθαναν και κερνιόνταν όλοι με τη σειρά οι χορευτές και οι χορεύτριες.

Είχε θαμπώσει όταν παρέες ξέκοβαν απ' τον χορό και πηγαίναν στα μαγαζιά για να συνεχίσουν το χορό και το γλέντι.

Οι τρακατρούκες και τα σερσένια διέκοπταν το χορό με τους εκκωφαντικούς τους κρότους.

Όταν τύχαινε να συμπέσει η γιορτή του Αγ. Γεωργίου με το Πάσχα ήταν πιο εορταστικό και κρατούσε όλη τη νύχτα.

Την Παρασκευή της Διακαινησίμου, εορτή της Ζωοδόχου Πηγής, όλο το χωριό πήγαινε στο Μοναστήριο (Ευαγγελίστρια) όπου γινόταν πανηγύρι με χορούς, κοκορέτσια και ξεφάντωμα.

Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος

Μακρινή Ανάσταση

ΠΕΡΑΣΑΝΕ, ΒΕΒΑΙΑ, ΠΟΛΛΑ ΧΡΟΝΙΑ από τότε. Μα η ανάμνηση της πρώτης εκείνης Λαμπρής μένει ασάλευτη στην καρδιά μου κι έρχεται κάθε φορά, που ξανακάθομαι στο αναστάσιμο τραπέζι, και με περικυκλώνει με την ανέκφραστη γλυκύτητά της. Την ώρα εκείνη όλα μεταμορφώνονται γύρω μου. Βλέπω τον πατέρα, καθισμένο μ' επισημότητα και με πρόσχαρο χαμόγελο στη μέση, τη μητέρα ολόχαρη και ανήσυχη, μήπως όλα δεν έχουν ετοιμαστεί, μήπως όλα δεν είναι στη θέση τους, τα μικρότερα αδέρφια μισοκοιμισμένα στα καθίσματά τους, τη γιαγιά σε μιαν άκρη, στο παραγώνι, πλημμυρισμένη από την ευτυχία του Χριστού, που αναστήθηκε για όλους τους ανθρώπους, και πολύ περισσότερο για τους πράους, τους καλόβολουσ και τους υπομονετικούς σαν αυτή. Ευωδιά πορτοκαλιάς και διπλής βιολέτας και πασχαλιάς ξεχειλίζει στο σπίτι. Κι από τ' ανοιχτό παράθυρο έρχονται παιγνιδιστές, απάνου από τα πράσινα βουνά και τα γαλάζια κύματα, οι πρώτες αναλαμπές της αυγής. Γιατί εκεί-πέρα στην ήσυχη πολιτεία της λιμνοθάλασσας, καθώς και σε πολλούς άλλους ελληνικούς τόπους, η Ανάσταση γινόταν αργά, μετά τα μεσάνυχτα, κι η λειτουργία του Πάσχα τελείωνε, σαν άρχιζαν οι διάφανοι ίσκιοι της απριλιάτικης νύχτας να μπερδεύονται με τα πρώτα φώτα της θαυμαστής ανοιξιάτικης ημέρας του Κυρίου.

Όρθρος Κυριακής. Ξαναβλέπω τον εαυτό μου, σφηνωμένο με περισσό καμάρι σ' ένα κάθισμα, στο λαμπριάτικο τραπέζι, κάτω από την προστατευτική ματιά του πατέρα, κάτω από τη χαρούμενη στοργή της μητέρας. Τα μικρότε' αδέρφια, ξυπνημένα από το θόρυβο της ετοιμασίας κι αποφασισμένα με κάθε τρόπο να μη λείψουν από τη χαρά της σπιτικής γιορτής, δεν έχουν τίποτε να καμαρώσουν. Περιμένουν μονάχα ήσυχα-ήσυχα την ώρα που θα τσουγκρίσουν τ' αβγό και που θα ξαναπάνε να κοιμηθούν. Μα εγώ, ο μεγαλύτερος, έρχομαι από την Ανάσταση, έρχομαι από την εκκλησία. Είναι η πρώτη φορά που κατορθώνω να νικήσω το μεγάλο πειρασμό της νύστας, και νομίζω πως κάποιο αλλιώτικο φως περικυκλώνει την ύπαρξή μου. Πόσες φορές χρειάστηκε να παρακαλέσω τον πατέρα, για ν' αποφασίσει να με ξυπνήσει τα μεσάνυχτα και να με πάρει μαζί του! Μα δεν κατόρθωσα τη νύχτα εκείνη να κοιμηθώ. Έτσι βρέθηκα έτοιμος, ντυμένος τα γιορτινά μου, ολόχαρος κι ασυγκράτητος την ώρα που ξεκινούσαν οι μεγάλοι για την εκκλησία! Α! τι ανάμνηση είναι αυτή! Πόσο αλλιώτικη, πόσο απερίγραπτα μαγευτική μου φάνηκε η πολιτεία της λιμνοθάλασσας, μόλις κατέβηκα τη σκάλα του σπιτιού κι αντίκρυσσα μέσ' από την ολάνοιχτη πόρτα τα ησυχασμένα

νερά, που σιγοκουβέντιαζαν φιλικά με τα λαμπρόφωτα αστράκια και τα φωτοπλημμυρισμένα παράθυρα των άλλων σπιτιών. Οι δρόμοι μονάχα ήταν ακόμη σκοτεινοί, γεμάτοι ίσκιους, που συμμαζεύονταν τρομαγμένοι στις αγκώνες και στις εμπατές και περίμεναν την ώρα του Κυρίου, για να πάνε στο καλό και να σβήσουν αθόρυβα μέσα στη λάμψη των αναστάσιμων λαμπάδων.

Ο πατέρας με κρατούσε από το χέρι σφιχτά κι εγώ κρατούσα με το άλλο μου χέρι την ολόασπρη λαμπάδα μου κι είχα το μυαλό γεμάτο μαγευτικές ονειροφантаσίες, σα να πήγαινα σε κάποιον παράδεισο. Και μη δεν ήταν παράδεισος η εκκλησιά που μας δέχτηκε; και μη δεν ήταν ύμνοι από στόματα αγγελικά οι μελωδίες, που χύθηκαν στ' αφτιά μας, μέσα στην τερπνή σιγαλιά, μόλις περάσαμε το κατώφλι της; *Κύματι θαλάσ-*

φωτογραφία: Ανδρέας Σχοινιάς

σης τον κρύψαντα πάλαι διώκτην τύραννον..., Κύριε Θεέ μου, εξόδιον ύμνον και επιτάφιον ωδήν σοι άσομαι..., Θεοφανείας σου, Χριστέ, της προς ημάς συμπαθώς γενομένης... τότε δεν τα καταλάβαινα όλα τούτα. Μα αισθανόμουν τους γλυκασμούς της μελωδίας τους να κατασταλάζουν στην καρδιά μου και να μεταμορφώνονται κει-δα-μέσα σ' ένα σωρό πασχαλινά λουλούδια, τα λουλούδια εκείνα του παλιού καιρού, που δε μαράθησαν ακόμη και δε θα μαραθούν ποτέ, όσα χρόνια κι αν περάσουν. Η εκκλησιά ήταν στρωμένη με κλαδιά δάφνης και πορτοκαλιάς. Οι πολυέλαιοι έστεκαν σβησμένοι και περίμεναν την ώρα τους. Και τα παιδιά του χορού, όρθια

ολόγυρα στον ψάλτη, συνόδευαν με την ασθενική τους φωνούλα τον κανόνα. Θεέ μου! πόσο τα ζήλευα! Ήταν μάλιστα ανάμεσά τους κι ένα παιδί από τη γειτονιά μου, αρκετά χρόνια μεγαλύτερό μου, ένα ψηλόλιγνο, ασουλούπωτο και κακοτράχαλο παιδί, που πάντα μου έκανε τον καμπόσο και που κάθε τόσο μου έριχνε από το στασίδι του ματιές, που τις αισθανόμουν περιγελαστικές, σα να ήθελε να σημαδέψει την παρουσία μου την αταίριαστη ανάμεσα στους μεγάλους, τη νύχτα εκείνη. Μα εγώ δεν έχανα τον καιρό μου με το ασυλλόγιστο τούτο παιδί. Έστεκα γεμάτος γοητεία κι έβλεπα ολόισα στο ιερό, πριμένοντας να βγει, καθώς με δασκάλεψε ο πατέρας, ο παπάς με το φως. Κι ήταν γέρος ο παπάς, πολύ γέρος, με άσπρα, κάτασπρα μαλλιά, σαν τους γέρους των παραμυθιών· η ράχη του είχε καμπουριάσει και τον λυπόμουν κατάκαρδα, γιατί ήξερα πως κάθε χρόνος που περνάει στρογγυλοκάθεται απάνου στη ράχη του ανθρώπου και τη βαραίνει. Φαντάσου, πόσα χρόνια θα πέρασαν από τότε που γεννήθηκε ο κάτασπρος εκείνος παπάς, για να είναι τόσο καμπουριασμένος! Μα και τι νιάτα και τι ομορφιά και τι δύναμη απόχτησε ξαφνικά, σαν επρόβαλε με το κερί αναμμένο στην ωραία πύλη κι άρχισε να ψέλνει το *Δεύτε λάβετε φως εκ του ανεσπέρου φωτός!* Αμέσως ο καντηλανάφτης έτρεξε ν' ανάψει τους πολυελαίους κι ο κόσμος στριμώχτηκε γύρω από τον παπά, για να πάρει από τη λαμπάδα του φως. Άναψε κι ο πατέρας μου, έδωσε και σε μένα και βγήκαμε στην πλατεία. Η νύχτα ήταν χλιαρή, ακύμαντη κι ευωδιασμένη. Μα σαν αντήχησε το *Χριστός Ανέστη* κι άρχισαν οι καμπάνες να γεμίζουν την ατμόσφαιρα με τους γοργούς και βροντερούς τους αντίλαλους, πώς άλλαξε μέσα μου το αίσθημα της γαλήνης που μ' εξουσίαζε και πώς όλα έγιναν στην καρδιά μου χαρά ανέκφραστη κι αλαλαγμός και αναστάσιμος αίνος!

Ξαναγυρίσαμε στην εκκλησιά και παρακολουθήσαμε τη λειτουργία ίσαμε το τέλος. Ο πατέρας δεν ήταν από εκείνους που, μόλις άκουγαν την καμπάνα, έφευγαν κυνηγημένοι από τη λαιμαργία τους. Ήταν από τους λιγοστούς που έπιαναν τα γέρικα, μαυρισμένα στασίδια κι ευφραίνονταν συνοδεύοντας με σιγαλό μουρμούρισμα τα τροπάρια. Η νύστα άρχισε να με κυριεύει. Νόμιζα πως θα λυγίσουν τα πόδια μου. Κι άκουγα, σαν μέσα σ' ένα θαυμάσιο όνειρο, τον ψάλτη να μελωδεί και τον πατέρα να ψιθυρίζει: *Αύτη η κλητή και Αγία ημέρα, η μία των Σαββάτων, η βασιλίσ και κυρία..., Ω θείας! ω φίλης! ω γλυκντάτης σου φωνής! μεθ' ημών απευδώς γαρ επηγγείλω έσεσθαι..., Ο Άγγελος εβόα τη Κεχαριτωμένη...*

Για όλα τούτα και για όσα άλλα δε θυμούμαι καλά αυτή τη στιγμή, καμάρωνα κι όλο καμάρωνα στο λαμπριάτικο τραπέζι. Κι ήταν η γλυκύτερη αμοιβή της αγρύπνιας μου ο στοργικός λόγος που έπεσε από τα χείλη της μητέρας, καθώς κοίταξε τα μικρότερα αδέρφια, που είχανε σχεδόν αποκοιμηθεί στα καθίσματά τους:

– Και του χρόνου, παιδί μου. Εσύ μεγάλωσες πια!

Ναι, είχα μεγαλώσει σε μια νύχτα. Κι ήταν η νύχτα της Λαμπρής.

Βάσω Κουτσοκώστα

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε τα παιδιά στο χωριό σε σύγκριση με τα παιδιά της πόλης

Συνεχίζοντας την προσπάθειά μας για επικοινωνία με τη νεολαία του χωριού μας, δημοσιεύουμε σ' αυτό το τεύχος την έκθεση της μαθήτριας της ΣΤ' τάξης του δημοτικού σχολείου του χωριού, Βάσως Κουτσοκώστα.

ΖΟΥΜΕ Σ' ΕΝΑ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΙΟ που λέγεται Κυψέλη. Βρίσκεται κοντά στο βουνό Τζουμέρκα. Είναι μια μικρή κοινωνία που οι άνθρωποι γνωρίζονται μεταξύ τους. Στο χωριό μας υπάρχει καθαρός αέρας, το σχολείο μας και πολύ μεγάλος χώρος για να παίζουμε εμείς τα παιδιά.

Όλα τα παιδιά είμαστε μια ομάδα και το απόγευμα μπορούμε να παίζουμε όλα μαζί. Είμαστε όλοι μια παρέα, δεμένα μεταξύ μας. Υπάρχει κατανόηση και σεβασμός απέναντι σ' όλη την παρέα. Δεν υπάρχει και μεγάλη κίνηση από τα αυτοκίνητα για να φοβόμαστε για κάποιο ατύχημα.

Υπάρχουν όμως και αρκετές δυσκολίες. Αν γίνει κάποιο ατύχημα δεν έχουμε άμεση βοήθεια, γιατί είναι μακριά από την πόλη.

Ακόμη το σχολείο μας είναι μονοθέσιο. Είναι όλες μαζί οι τάξεις και κουραζόμαστε εξίσου το ίδιο και εμείς και η δασκάλα μας. Δεν έχουμε κάποια βοήθεια από πουθενά. Μήτε φροντιστήρια, γυμναστήρια ή τη δυνατότητα για μια ξένη γλώσσα.

Στην πόλη τα παιδιά ζουν διαφορετικά. Ξεκινούν από μικρά να πηγαίνουν στο νηπιαγωγείο. Μετά έχουν στο σχολείο τους πολλά τμήματα και μπορούν να μάθουν πολύ περισσότερα πράγματα. Το γυμνάσιο και το λύκειο είναι πάλι κοντά στο σπίτι τους και δεν έχουν την κούραση και την ταλαιπωρία που θα αντιμετωπίσουμε εμείς μεθαύριο.

Το απόγευμα μπορούν να ασχοληθούν με χίλια δυο άλλα πράγματα· να πηγαίνουν σε γυμναστήρια, σε κολυμβητήρια και να ασχοληθούν με κάποιο άθλημα ή με το θέατρο και να δώσουν διάφορες θεατρικές παραστάσεις με παιδικά έργα. Ακόμη μπορούν να συμμετέχουν σε χορευτικές ομάδες, διαφόρων συλλόγων ή να παρακολουθούν μαθήματα σε κάποιο ωδείο.

Μπορούν να μάθουν μια ξένη γλώσσα που ήδη τώρα αρχίζει από το δημοτικό η μάθησή της, φυσικά στα μεγάλα σχολεία.

Πραγματικά τα παιδιά στην πόλη έχουν πολλές ευκαιρίες για τη μόρφωσή τους, που εμείς στερούμαστε.

Έχουν βέβαια και κάποια δύσκολα σημεία. Πρώτα απ' όλα η έλλειψη χώρου για να παίζουν, η έλλειψη ησυχίας και καθαρού αέρα, οι κίνδυνοι στους δρόμους.

Όμως και με αυτά τα μειονεκτήματα που έχει η ζωή στην πόλη, πιστεύω ότι η ζωή των παιδιών είναι καλύτερη σε σύγκριση με μας τα παιδιά που ζούμε στο χωριό.

Γιώργος Μακαβέλος, Δημήτρης Δήμου

Δραστηριότητες του Συλλόγου μας

ΟΠΩΣ ΚΑΘΕ ΧΡΟΝΟ ΕΤΣΙ ΚΑΙ ΦΕΤΟΣ το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου άρχισε τις εκδηλώσεις με σκοπό τη σύσφιξη των σχέσεων των μελών και φίλων του Συλλόγου.

Μπαίνοντας στον καινούργιο χρόνο, στις 28-1-95 ξεκινήσαμε τις εκδηλώσεις με το κόψιμο της πίτας. Ο θεσμός αυτός ξεκίνησε εδώ και τέσσερα χρόνια με σκοπό όχι μόνο το καθιερωμένο γλέντι αλλά και τη βράβευση ορισμένων μελών για την προσφορά τους στο Σύλλογο. Για το 1995 βραβεύτηκε ο κ. Κωνσταντίνος Κοτελίδας ο οποίος τιμήθηκε για την ευσυνειδησία και την ενεργό συμμετοχή του στο Σύλλογο.

Στις 5-2-95 στην κορυφαία εκδήλωση του συλλόγου έγινε η ετήσια Τακτική Απολογιστική Γενική Συνέλευση και αρχαιρεσίες. Εφέτος, αντίθετα από πέρυσι, είχαμε μεγάλη συμμετοχή μελών, σημάδι ότι χρόνο με το χρόνο, το ενδιαφέρον για την εξέλιξη του Συλλόγου και του χωριού μας μεγαλώνει. Αξιοσημείωτο είναι ότι είχαμε και μεγάλη συμμετοχή της νεολαίας η οποία μας δίνει τη δύναμη και το κουράγιο που χρειαζόμαστε για το μέλλον.

Κατά τη διαδικασία της εκδήλωσης και μετά από πρόταση του κ. Γεωργίου Παπαδά, για την αλλαγή του ονόματος του χωριού από Κυψέλη σε «Χώσεψη» πάρθηκε ομόφωνη απόφαση από τη Γενική Συνέλευση να μετατεθεί το θέμα για συζήτηση σε Λαϊκή Συνέλευση που θα γίνει στην πλατεία του χωριού το καλοκαίρι.

Επίσης μετά από πρόταση του κ. Γεωργίου Μακαβέλου για αλλαγή του ονόματος του Συλλόγου σε «Αδελφότητα» και ύστερα από συζήτηση, βλέποντας τις αδυναμίες του καταστατικού, ορίστηκε 5μελής επιτροπή από τους : Αγγέλη Χρήστο, Κουτσοσπύρο Ευριπίδη, Μπαλάφα Γεώργιο, Κουτσοκώστα Νικόλαο και Αλπογιάννη Γεώργιο.

Κατόπιν ακολούθησε ψηφοφορία για την ανάδειξη του καινούργιου Διοικητικού Συμβουλίου το οποίο έχει ως εξής:

Μακαβέλος Γεώργιος, Πρόεδρος

Τσιρώνη Παρασκευή, Γραμματέας και Υπεύθυνη Γυναικείου Τμήματος

Παπαϊωάννου Παντελής, Αντιπρόεδρος

Αγγέλης Βασίλειος, Ταμίας

Δήμου Δημήτριος, Υπεύθυνος Τμήματος Νεολαίας

Καραλής Ευάγγελος, Μέλος

Κοτελίδας Κωσταντίνος, Μέλος

Η σειρά των εκδηλώσεων συνεχίστηκε στις 23-2-95 από το Τμήμα γυναικών για το διαγωνισμό Ηπειρώτικης Πίτας στον οποίο βραβεύτηκε από 3μελή επιτροπή η «βλα-χόπιτα» της κας Γεωργίας Σούσου.

Μια άλλη εκδήλωση του Συλλόγου που έχει καθιερωθεί κι αυτή είναι το «Πάρτυ Νεολαίας». Εφέτος καταβάλαμε μεγάλη προσπάθεια για τη διεκπεραίωση αυτής της εκδήλωσης γι' αυτό και είχαμε μεγάλη επιτυχία. Σ' αυτό συνέβαλε και το καινούργιο μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, Δήμου Δημήτριος, στο πρόσωπο του οποίου πιστεύουμε ότι βρήκαμε το κατάλληλο άτομο να συγκεντρώσει τους νέους στο χώρο του Συλλόγου. Ο στόχος δεν είναι μόνο η διασκέδαση της νεολαίας και οι εκδρομές που θα ακολουθήσουν. Απώτερος σκοπός είναι η συγκέντρωση και η συζήτηση για τα θέματα που αφορούν τα προβλήματα της νεολαίας, τον τρόπο διασκέδασής τους και περαιτέρω εκδηλώσεις καθώς και η σύσφιξη των σχέσεών τους. Εξάλλου αυτοί οι νέοι θα πάρουν κάποτε στα χέρια τους το μέλλον του Συλλόγου.

Στις καθιερωμένες εκδηλώσεις που γίνονται κάθε χρόνο είναι και ο ετήσιος αποκριάτικος χορός. Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε χρόνο με το χρόνο είναι ο χώρος του Συλλόγου, ο οποίος αδυνατεί να φιλοξενήσει τόσο μεγάλο αριθμό μελών. Παρ' όλα αυτά όμως, ο αποκριάτικος χορός μας έγινε στις 4-3-95 είχε μεγάλη επιτυχία και μας δίνει τη δυνατότητα να συνεχίσουμε και του χρόνου.

Οι προοπτικές τώρα:

Το Μ. Σάββατο 22-4-95 σε συνεργασία με την Αδελφότητα Άρτας, την κοινότητα,

τους Συνεταιρισμούς και την εκκλησία θα γίνει συζήτηση στην πολιτιστική αίθουσα της Κοινότητας με θέμα τις εκδηλώσεις που θα γίνουν το καλοκαίρι στο χωριό μας.

Στόχος θα είναι η καλύτερη οργάνωση των πολιτιστικών εκδηλώσεων που γίνονται κάθε χρόνο. Έτσι πιστεύουμε ότι με τη συμμετοχή όλων των φορέων θα υπάρξει μεγαλύτερη επίτυχία.

Επίσης στα σχέδια του Συλλόγου είναι να αρχίσουν ξανά οι εκδρομές καθώς και να συγκροτηθεί καινούργια ορχήστρα. Έτσι όποιος πιστεύει ότι μπορεί να βοηθήσει με κάποιο μουσικό όργανο μπορεί να απευθυνθεί στον Δήμου Δημήτριο, τηλ. 29.32.589.

*Για το Διοικητικό Συμβούλιο
Γιώργος Μακαβέλος, Δήμου Δημήτριος
Χριστός Ανέστη, Χρόνια Πολλά!*

Το περιοδικό «**Κασταλία**» (Δελτίο Ελληνικής Εταιρείας Ιατρών Λογοτεχνών) μας έκανε την τιμή να αναφερθεί στο περιοδικό μας. Παραθέτουμε τα εγκωμιαστικά του σχόλια.

«Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα και φροντισμένα τοπικά έντυπα. Με σαφώς ευρύτερους ορίζοντες και θεματογραφία. Όργανο του συνδέσμου Κυψελιωτών Άρτας, εκδίδεται από συντακτική επιτροπή. Με αναφορές σε θέματα λαογραφίας, εκκλησιαστικής τέχνης, βυζαντινής μουσικής κ.λπ. Στο τεύχος 6 (Δεκ. 94) άρθρα για το κατ' εξοχήν λαϊκό οينوπνευματώδες, το τσίπουρο, από διάφορες σκοπιές».

Ευχαριστήρια

- Ευχαριστούμε τον κ. Αλκιβιάδη Μπλέτσο, ο οποίος ενίσχυσε τον Σύλλογο με 20.000 δραχ., στη μνήμη του αδελφού του Ιωάννη
- Ευχαριστούμε την κ. Λίτσα Λαμπράκη-Νάση, η οποία ενίσχυσε οικονομικά το περιοδικό μας «Χάος και Όψη» για πολλοστή φορά.

γράμμα από ένα νησιώτη

Αγαπητοί φίλοι,

Μετά το γλέντι στην ταβέρνα «οι Φίλοι», έμαθα ακόμα περισσότερα για τα νησιά και τα ορεινά της πατρίδας μας. Κατ' αρχήν ευχαριστώ τον πρόεδρο για την τιμητική πρόσκληση. Δεν θα ήθελα να λείψω, παρ' ότι ήταν απόντες όλοι οι «σύνδεσμοι» που έχω με το χωριό σας. «Παρευρέθην», κι ας ήμουν μόνος. Άλλωστε, είσαστε τόσο φιλόξενοι που βρήκα γρήγορα πολλή και καλή παρέα.

Το πρώτο που κατάλαβα ήταν ότι είσαστε πολλοί, εσείς οι Χωσεψίτες, πραγματική Κυψέλη. Τόσο πολλοί που το μεγάλο αυτό κέντρο δεν σας χωρούσε. Αμέσως άρχισα τις ερωτήσεις: «Τι πληθυσμό έχει το χωριό, πόσοι είναι στην παροικία της Αθήνας και της Άρτας, πόσοι ψηφίζουν», και άλλα παρόμοια. Από τις απαντήσεις που μου δίνετε κατάλαβα ότι το θεωρείτε φυσικό νάσαστε τόσο πολλοί και να μην σας κάνει εντύπωση ότι πληθυσμοί της τάξης των χιλίων και δύο χιλιάδων χωριανών σπανίζουν γενικώς στα ορεινά στεριανά χωριά, όπως σπανίζουν και στα νησιώτικα χωριά.

Χάρηκα για την αριθμητική σας δύναμη αλλά πιο πολύ χάρηκα για το κέφι σας. Μια απόπειρα που έκανα να σηκωθώ να χορέψω έφτασε για να καταλάβω ότι τέτοιες πίστεις είναι μικρές για σας. Επίσης, μου άρεσε πολύ η μουσική του μαγαζιού, γιατί αγαπώ ιδιαίτερα τον Περπινιάδη. Μου άρεσε και το χορευτικό σας, απόδειξη ότι η νέα γενιά κάτι έχει καταλάβει από τα περασμένα σας, από τη σημασία που έχει να τιμάμε το παρελθόν και νάμαστε περήφανοι γι' αυτό.

Μετά, ξαναβρεθήκαμε στην κοπή της πίτας, στα γραφεία του Συλλόγου. Τι εμπειρία και αυτή! Πού βρέθηκε τόσο γλυκόπιστο τσίπουρο; Τι όμορφη η μουσική σας και οι μουσικοί σας και πόση ζωντάνια και όρεξη έχετε!

Και στη μια και στην άλλη περίπτωση ένωσα «σα στο σπίτι μου», σα νάμαι στα μέρη τα δικά μου, στο νησί. Ένωσα και λίγο δικαιωμένος για την επιλογή μου να γράφω στο περιοδικό σας επειδή επιβεβαιώνεται συνεχώς αυτό που πιστεύω και έχω γράψει, ότι έχουμε πολλά κοινά εμείς, που ξέρουμε τις άκρες της Ελλάδας.

Συζητώντας, έφτασαν οι απορίες μου μέχρι το μεγάλο σας ανγουστιάτικο πανηγύρι, στο χωριό. Από αυτά που μου λέτε κι από αυτά που διαβάζω στο περιοδικό καταλαβαίνω ότι κάτι μεγάλο γίνεται, κάτι που μοιάζει με μια κοινωνική ιεροτελεστία, που στέλνει πολλά μηνύματα στο χρόνο και στις καρδιές. Έτσι είναι, λίγο πολύ, όλα τα πανηγύρια, αλλά το δικό σας στο χώρο που γίνεται, εκεί ψηλά, λίγο κάτω από τη βουνοκορφή, σε επαφή με τον απέραντο ουρανό, πρέπει νάχει και κάτι παραπάνω.

Επειδή λοιπόν γνωρίζετε τη βαθύτερη σημασία του πανηγυριού, αφού η μαγεία και η περηφάνεια και διάφορες φιλοσοφικές σκέψεις σας έχουν ποτίσει, επιτρέψτε μου να αναφερθώ στα δικά μας πανηγύρια, στην Ικαρία, έτσι, για μια πολιτιστική ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ μαγεμένων ανθρώπων. Τα πανηγύρια της Ικαρίας, είναι διαφορετικά μόνο ως προς τη διοργάνωση και τους «κανόνες διεξαγωγής». Γι' αυτό δεν μοιάζουν ούτε με τα άλλα νησιώτικα πανηγύρια ούτε και με τα στεριανά. Μοιάζουν όμως πολύ με το δικό σας ημερήσιο πανηγύρι.

Στην Ικαρία, τα παλιά πανηγύρια είχαν τη μορφή του «ρεφενέ». Έβαζαν όλοι από κάτι και προέκυπτε βραστή γίδα, ψωμί, ελιές, σαλάτα και κρασί δωρεάν για όλους, τόσο τους χωριανούς όσο και τους επισκέπτες. Σήμερα, μια τέτοια μορφή «ρεφενέ» συναντά κανείς σε πολύ απομακρυσμένα ικαριακά πανηγύρια αλλά και στην Αγόρια-νη της Ρούμελης την Καθαρά Δευτέρα, όπου από το πρωί με μουσικές και μεταφορικά μέσα γίνεται μια «περατζάδα» από όλα τα σπίτια και ο καθένας βάζει κάτι στην καρότσα, για να συναντηθούν στην πλατεία το μεσημέρι να φάνε φασολάδα και άλλα νηστήσιμα, και φυσικά να χορέψουν.

Σήμερα, στην Ικαρία ο πανηγυριώτικος ρεφενές είναι όλο και πιο σπάνιος, και όπως και αλλού για να φας πρέπει να πληρώσεις συμμετοχή. Μετά τη λειτουργία, συνήθως στον περίβολο της εκκλησίας, στρωνόταν όλο το χωριό και άρχιζε να κουτσοτρώνει και να κουτσοπίνει. Λίγο λίγο ανέβαινε το κέφι, και ένα βιολί ή μια λύρα και ένα λαούτο άρχιζαν να παίζουν. Όσο τρώει και πίνει ο κόσμος, τόσο τρώνε και πίνουν και οι μουσικοί. Κανένας όμως δεν έχει ακόμα σηκωθεί να χορέψει. Όταν όλοι έχουν φάει, ακολουθεί ένα διάστημα που χαρακτηρίζεται περίπου ως «αποφαγητό». Όταν έχεις φάει και αποφάει τότε μπορείς να χορέψεις. Αν το πανηγύρι είναι βραδινό, ο χορός συνήθως αρχίζει μετά τα μεσάνυχτα, συνήθως κατά τη μία η ώρα. Πολλά πανηγύρια σήμερα στην Ικαρία είναι μόνο βραδινά.

Παλιότερα τα πανηγύρια τα διοργάνωνε η επιτροπή της εκκλησίας και τα έσοδα τα έπαιρνε η εκκλησία. Σήμερα, όλα τα πανηγύρια τα διοργανώνει ο σύλλογος ή η κοινότητα του κάθε χωριού. Αυτή η αλλαγή έγινε με μεγάλες συγκρούσεις, αλλά τελικά επικράτησαν οι σύλλογοι, προκειμένου τα έσοδα να μένουν στο χωριό. Τα έσοδα του κάθε πανηγυριού, που είναι σημαντικά, είναι γνωστό εκ των προτέρων από το Σύλλογο για ποιο σκοπό να διατεθούν. Πάντα χρησιμοποιούνται για διάφορα κοινωφελή μικροέργα. Γι' αυτό όλοι πρόθυμα συμμετέχουν αφού τα χρήματα που θα δοθούν θα είναι για το καλό του χωριού. Μετά από κάθε πανηγύρι ο φορέας που το διοργάνωσε τοιχοκολά στην πλατεία του χωριού τον οικονομικό απολογισμό του πανηγυριού.

Αυτά για την ιστορία. Εύχομαι νάστε καλά. Γράψτε μου τις δικές σας γνώμες. Με μεγάλη χαρά θα λάβω γράμμα από την αγαπημένη μου Χώσση.

φιλικά
Ηλίας Γιαννίσης